

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pilna laika studijas

Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs

4.PS kurss

AĻONA KRUPSKAJA

**Vidējā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju sekmēšana
rotalā**

Bakalaura darbs

Darba autors

Aļona Krupskaja

Vārds, uzvārds

Paraksts

Darba vadītājs

Docente

Akadēmiskais
amats

Dr. paed.

Zinātniskais /
akadēmiskais
grāds

A. Randoha

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2018

Anotācija

Bakalaura darba autors: Aļona Krupskaja

Bakalaura darba temats: “Vidējā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju sekmēšana rotaļā”

Mērķis: teorētiski un praktiski izziņāt pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju attīstības sekmēšanas iespējas izmantojot rotaļas.

Darba pirmajā nodaļā tiek iepazīstināts ar saskarsmes jēdzienu un to nepieciešamību. Tiek iepazīstināts ar rotaļas veidiem un to būtību. Uzsvārs tiek likts uz vidējā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju attīstīšanu. Tiek apskatīts kādas ir rotaļas un kā viņas palīdz saskarsmes prasmju attīstībā. Pieminēti tiek vairāki pedagogi un psihologi, kuri pauž pozitīvu attieksmi pret rotaļas nepieciešamību pirmsskolas vecuma bērniem un saskarsmes prasmju sekmēšanu ar rotaļas nepieciešamību. Viens no galvenajiem pirmās nodaļas secinājumiem ir vēltīt pēc iespējas vairāk laika rotaļām un iepazīstināt bērnus ar dažādām rotaļām, kas attīsta saskarsmes prasmes, tādējādi bērniem attīstīsies nepieciešamās saskarsmes prasmes.

Darba otrajā nodaļā tiek iepazīstināts ar pētījumu, ar kura palīdzību tika noskaidrots, kā ar dažādu rotaļu iesaistīšanu pedagoģiskajā procesā var attīstīt vidējā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmes. Sākot pētījumu, tikai veikts bērnu saskarsmes prasmju novērtējums. Pētījuma laikā saskarsmes prasmes tika vairāk attīstītas pielietojot dažādas rotaļas, kuras veicina saskarsmes prasmes. Pētījuma beigās tika veikts atkārtots novērtējums un pētījuma rezultāti tika analizēti. Rezultāti bija uzlabojušies un galvenais secinājums bija tāds, ka rotaļas bērniem ir palīdzējušas būt draudzīgākiem, pieklājīgākiem, domāt par citiem, iesaistīties rotaļās un organizēt tās. Visai grupai ir izveidojušās labas saskarsmes prasmes ar rotaļu palīdzību.

Praktiskajā daļā apstiprinājās hipotēze, ka vidējā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju sekmēšana rotaļā notiks, ja:

- tiks ievērots 4-5 gadīgu bērnu attīstības likumsakarības;
- tiks atlasītas saskarsmes prasmes attīstošas rotaļas.

Darbs sastāv no 50 lappusēm, iekļaujot 7 tabulas, 16 attēlus, 1 pielikumu, kā arī izmantoti 41 informācijas avoti.

Annotation

Bachelor thesis author: Alona Krupskaja

Bachelor thesis subject: “Improvement of middle pre-school age children communication skills through games”

Objective: explore theoretical and practical means of middle pre-school age children communication skills development using games

The first part of the thesis introduces the notion of communication and its necessity, various game forms and their essence. Emphasis is placed on the middle pre-school age children communication skills development. Games and their effect on children communication skills are reviewed. Multiple pedagogues and psychotherapists who talk positively about the importance of games and their necessity for communication skills development in children are mentioned. One of the most noteworthy conclusions of the first part of the thesis is that it is necessary to devote as much time as possible to games and introduce children to various games that help develop their communication skills, hence improving them.

The second part of the thesis introduces research, which helped to find out how using various games in the learning process can help improve communication skills in middle pre-school age children. Before conducting the research, children communication skills were assessed. During the research, various communication skills development games were used, which improved the children communication skills. At the ends of the research repeated assessment was done and the outcome analysed. Results showed that communication skills were improved and most importantly that games have helped them to become more friendly, polite, more aware of others, take part in games and organize them. Overall, through games, group have improved their communication skill.

In practical part – hypothesis was proved – middle pre-school age children communication skills will develop, if:

- the developmental regularities of 4-5-year-old children will be respected;
- the communication skills developing games will be selected.

The thesis consists of 50 pages, including 7 charts, 16 images and 1 attachment. 41 information sources were used.

Saturs

Ievads.....	5
1. Saskarsmes jēdziena skaidrojums pedagogu, psihologu teorētiskajās atziņās.....	7
1.1.Saskarsmes raksturojums	7
1.2.Saskarsmes prasmju attīstība pirmsskolā.....	9
1.3. Pedagoģiski psiholoģiskie nosacījumi saskarsmes prasmju attīstības veicināšanai	13
1.4. Pirmsskolas vecuma bērnu vecumposma raksturojums temata ietvaros	15
1.5. Rotaļa – saskarsmes prasmju sekmētāja	17
1.5.1. Rotaļas būtība pirmsskolā	17
1.5.2. Rotaļu veidi	23
1.5.3. Saskarsmes prasmju attīstības veicināšanas iespējas pirmsskolā.....	26
2. Sadarbības prasmju sekmēšanas iespējas vidējā pirmsskolas vecuma bērniem.....	28
2.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums.....	28
2.2. Bērnu raksturojums temata ietvaros.....	31
2.3.Praktiskais darbs ar bērniem	33
2.4. Pētījuma rezultātu analīze	43
Ieteikumi.....	47
Secinājumi	48
Izmantotā literatūra un informācijas avoti.....	49
1.PIELIKUMS. Rotaļu kopa	51

Ievads

Darba autore izvēlējās aktuālu tēmu, par saskarsmes prasmju sekmēšanu rotaļā. Šī tēma ir aktuāla, jo arī pirmsskolas izglītības programmas vadlīnijās viens no galvenajiem punktiem ir sekmēt bērna saskarsmes un sadarbības prasmju attīstību. Saskarsme ir viss, ko mēs darām, tādēļ, vēlams būtu saskarsmes prasmes apgūt jau pirmsskolā. Saskarsme starp bērniem vai arī starp pieaugušajiem ir ļoti svarīga. Saskarsmes prasmes ir nepieciešamas, lai cilvēks varētu pilnvērtīgi funkcionēt sabiedrībā, veidojot savstarpēji pieņemamas attiecības, kontaktējoties ar citiem cilvēkiem. „Saskarsme ir viens no dzīves pamatprocesiem, kas virzīts uz kopības radīšanu, uz atsevišķu cilvēku savienošānu kaut kādā kopībā” (Cukermane, 1994, 4).

Skola 2030 saturs atklāj to, ka vidējam pirmsskolas vecumam cilvēks ir jāatšķir pēc dzimuma, vecuma, izskata un uzvedības, jo cilvēki sarunājas un darbojas kopā, un, lai notiktu veiksmīgāka saskarsme, tad cilvēks ir jāizprot un jāatšķir un to, veiksmīgāk attīstīt ir jau no pirmsskolas vecuma (Skola 2030, mācību saturs pirmsskolā, 2017).

Saskarsme ir saistīta ar visu dzīvi, jau no piedzimšanas brīža bērns ir saskarsmē ar apkārtējo pasauli. Lai bērnam veiksmīgi attīstītos saskarsmes prasmes, tad tās ir jāveicina jau pirmsskolā un veiksmīgāk to ir izdarīt ar rotaļas palīdzību, jo rotaļa ir neatņemama sastāvdaļa bērna dzīvē. Rotaļā bērni ir savā pasaulē un viņi tā neapzināti iemācās sadarboties un kontaktēties ar pārējiem.

Rotaļas ir daudz un dažādas, tādēļ ir vēlams atrast tās rotaļas, kuras veicina saskarsmi. Rotaļas ir jāizvēlās tādas, kuras veicinātu bērnos būt draudzīgiem vienam pret otru, būt pieklājīgiem, lai būtu līdzpārdzīvojums rotaļā, lai ar rotaļas palīdzību bērni iemācītos dalīties ar rotaļlietām, lai visi varētu iesaistīties rotaļās un pats būtiskākais ir izvēlēties tādas rotaļas, kuras būtu interesantas un aizraujošas bērniem, lai viņi gribētu tās organizēt vēl un vēl.

4 – 5 gadus veci bērni jau ir atklājuši, ka pieaugušie daudz zina un, ka pieaugušie prot visu parādīt un iemācīt, tādēļ bērni vēro, katru pieaugušo darbību, un rotaļājoties to atspoguļo. Tādā veidā atspoguļojot bērni sadarbojas cits ar citu, jo viņi zina, ka tas ir nepieciešams. Ja mēs neveicināsim saskarsmi jau pirmsskolā, tad bērnam pieaugot, var rasties grūtības ar citiem kontaktējoties un viņš var „ieslēgties” sevī.

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: vidējā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju attīstība.

Pētījuma hipotēze: vidējā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju sekmēšana rotaļā notiks, ja:

- tiks ievērots 4-5 gadīgu bērnu attīstības likumsakarības;
- tiks atlasītas saskarsmes prasmes attīstošas rotaļas.

Pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski izziņāt pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju attīstības sekmēšanas iespējas izmantojot rotaļas.

Pētījuma uzdevumi:

1. Teorētiski izziņāt saskarsmes prasmju būtību vidējā pirmsskolas vecuma bērniem;
2. Teorētiski izziņāt rotaļas būtību saskarsmes prasmju sekmēšanā.
3. Praktiski izziņāt saskarsmes prasmju sekmēšanas iespējas rotaļās.

Pētījuma metodes

Teorētiskā:

- pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīze.

Empīriskā:

- pedagoģiskie novērojumi.

Pētījuma bāze: pirmsskolas izglītības iestādē „X”, vidējā pirmsskolas vecuma bērnu grupa, 12 bērni piedalās pētījumā.

Darba struktūra: ievads; divas nodaļas; secinājumi; ieteikumi; izmantotā literatūra; informācijas avoti un 1 pielikums.

1. Saskarsmes jēdziena skaidrojums pedagogu, psihologu teorētiskajās atziņās

1.1. Saskarsmes raksturojums

Saskarsme ir cilvēku savstarpējās attiecības. Saskarsmes lielākā būtība ir redzēt, dzirdēt, saprast, pieskarties. Saskarsmē viss ir svarīgs - izturēšanās, mīmika, žesti, vārdi, pieskārieni, mūsu darbība utt. R.Kaņepēja un I.Gaugere skaidro, ka "cilvēks visu dzīvi pavada saskarsmē. Tā ir viena no galvenajiem personībai pieejamiem izziņas paņēmieniem, jo katra personība tikai ar saskarsmes palīdzību, atdarinot citus sabiedrības locekļus, iemācas saprast sabiedrību un līdz ar to arī sevi. Cilvēks saskarsmē tiek iesaistīts ar pirmo elpas vilcienu, atrodoties līdzās mātei. Saskarsme turpinās ģimenē, skolā, studiju laikā un profesionālās gaitās" (Kaņepēja, Gaugere, 2012, 66). Līdzīgi ir arī minējis A.Milts, kurš uzskata, ka cilvēks visu dzīvi ir saistīts ar saskarsmi "Saskarsme ir cilvēku attiecības, kas veido visu mūsu dzīvi. Saskarsme ir domu, jūtu pārdzīvojumu, gribas un vērtību apmaiņas process, savstarpējas sapratnes, garīgas vienotības un kopīgas jēgas meklējumi, kuros veidojas, attīstās un saglabājas cilvēka individualitāte. Saskarsme ir cilvēka dialogs ar pasauli un sevi" (Milts, 2004, 4). Darba autore uzskata, ka šie ir vieni no labāk paskaidrotajiem saskarsmes jēdzieniem. Autore pilnībā piekrīt un arī pati uzskata, ka visa dzīve ir sasaistīta ar saskarsmi un tieši tādēļ tas ir jāatīsta jau no mazotnes.

Saskarsme nemaz nevar nebūt, jo visu, ko mēs darām ir saskarsme. Ikviens no mums ikdienā kontaktējās ar cilvēkiem, tā ir mūsu vajadzība un, katrs mūsu smaids un izrunāts teksts ir saskarsme, kaut vai tikai acu skatiens – tā jau ir saskarsme. J. Kupčs ir izteicies par saskarsmi un darba autore viņam pilnībā piekrīt: „Saskarsme ir viens no galvenajiem personībai pieejamiem izziņas paņēmieniem, jo katra personība tikai ar saskarsmes palīdzību, atdarinot citus sabiedrības locekļus, iemācas saprast sabiedrību un līdz ar to arī sevi. Cilvēks saskarsmē tiek iesaistīts ar pirmo elpas vilcienu – atrodoties līdzās mātei.” Šim citātam darba autore piekrīt, jo tiklīdz bērns piedzimst, viņš automātiski ir nonācis saskarsmē ar citiem cilvēkiem un apkārtējo pasauli, jo mazulis jau ar kustībām, mīmiku, raudāšanu, smaidīšanu norāda savas vajadzības un pārējie cilvēki apmierina viņa vajadzības ar pieskārieniem glāstiem vai tikai ar skatienu vien (Kupčs, 1997, 7).

L. Dubkēvičs savā darbā „Saskarsme audzēkņiem” ir atsaucies uz filozofu K. Jasperu. K. Jasperam darba autore piekrīt, viņš pēc darba autores domām saskarsmi ir diezgan precīzi

aprustījis. „Saskarsme ir cilvēku esamības īstenais un vienīgais veids, ar to domājot, ka visa cilvēka dzīve, gan lietišķā, gan profesionālā, gan privātā, notiek nepārtrauktā saskarsmes procesā” (Dubkēvičs, 2006, 64).

Ir divi saskarsmes veidi – tiešās un netiešās. Tiešajā saskarsmes iedalījumā ir saskarsme ar sevi (pašizpēte, kas ir nepieciešams priekšnosacījums veiksmīgai pašvaldībai un veiksmīgai attiecību veidošanai); saskarsme grupā (cilvēks vienlaicīgi ir dažādu grupu dalībnieks un tāpēc pārsvarā saskarsme norisinās grupās); saskarsme pāri (saskarsme viens pret vienu); publiska saskarsme (saskarsme lielās auditorijās). Netiešā saskarsme ir virtuālā realitāte (čats, e-pasts, vēstules) (Dubkēvičs, 2006, 71). Saskarsmē vienam ar otru S.Bišopa uzskata, ka ir nepieciešams komunicējot, izmantot ķermeņa valodu, tas saskarsmē ir būtiski, lai otrs cilvēks veiksmīgāk varētu uztvert un saprast tevi. Ir jātrenējās izmantot ķermeņa valodu, lai notiktu veiksmīga saskarsme (Bišopa, 2002, 42).

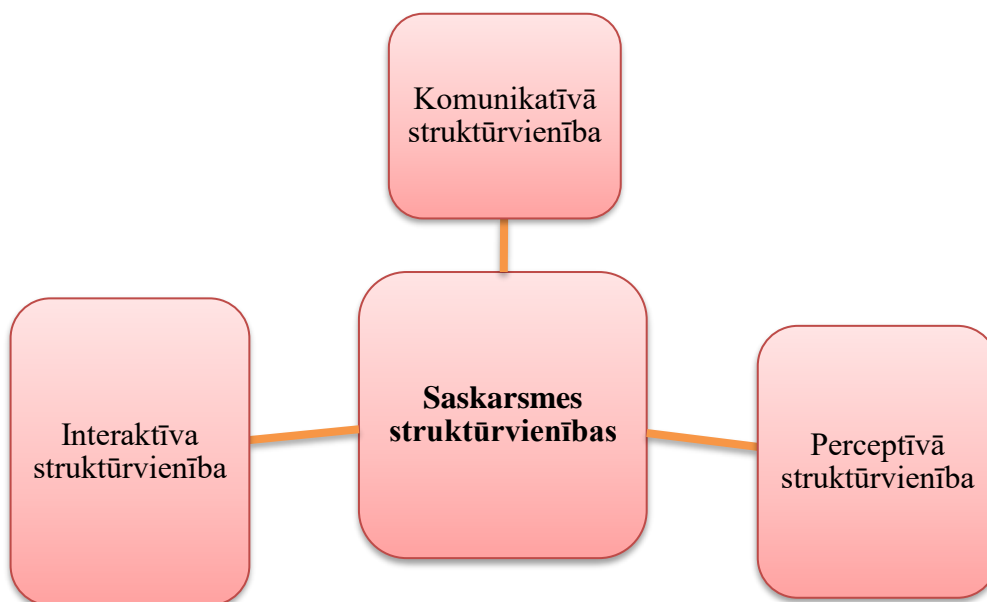
L. Dubkēvičs savā darbā „Saskarsme audzēkņiem” analizējis amerikāņu psihologu E. Berni, kurš pieminējis, ka saskarsmi raksturo kā vajadzību pēc glāstiem, un ikkatram cilvēkam it īpaši bērnam ir nepieciešami glāsti, mums tas ir nepieciešams un tā tas ir iekārtots „Saskarsme ir alkas (vajadzības) pēc glāstiem. Glāsti ir jebkura rīcība, kas nozīmē otra cilvēka klātbūtnes atzīšanu”. Glāsti ir fizisks pieskāriens vai simboliska atzinība: skatiens, vārds, smaids, žests (Dubkēvičs, 2006, 64).

Savukārt, profesore G. Svence ir minējusi, ka saskarsme sākumā notiek tikai ar māti un māte mums ir tuvākais cilvēks un saskarsme veidojas ar glāstiem, grimasēm, acu spēlēm, pieskārieniem un smaidiem (Svence, 1999, 58).

A.Špona ir izvērtējusi un secinājusi, kad apmēram veidojas saskarsme „Bērnībā un pusaudžu gados veidojas saskarsmes motīvi (mērķu, interešu, vajadzību, uzvedības), paņēmienu (līdzekļu, kuri nepieciešami mērķu sasniegšanai, vajadzību apmierināšanai, izvēle), stila iezīmes (temperamenta izpausmes, manieres, izturēšanās veids). Apgūstot un attīstot šīs personības pazīmes, rezultātā būtu jāiegūst psiholoģiska patstāvība un neatkarība, kā arī iekšējās brīvības izjūta.” Pēc A.Šponas atziņu, ja bērns attīsta un apgūsta šīs īpašības, tad bērnam izveidosies labas saskarsmes prasmes. Tas viss ir atkarīgs no bērnības (Špona, 2001, 23).

Taču G. Cukermane ir īsi un konkrēti izteikusies, ko viņa domā par saskarsmi un darba autore to analizētu, kā visu kopums. G. Cukermane ir izteikusies īsi un atbilstoši. Un šīs autore citātu, salīdzinot ar citiem darba autore liktu pirmajā vietā „Saskarsme ir viens no dzīves pamatprocesiem, kas virzīts uz kopības radīšanu, uz atsevišķu cilvēku savienošanu kaut kādā kopībā” (Cukermane, 1994, 4).

Saskarsme ir sarežģīts process, ko veido savstarpēji cieši saistītas daļas, kuras parasti sauc par saskarsmes struktūrvienībām (sk. 1. attēlu).

1. attēls. Saskarsmes struktūrvienības (Kupčs, 1997, 15)

1. attēlā var redzēt komunikatīvo struktūrvienību, kas ir apmaiņa ar informāciju (priekšstatiem, idejām, nostādnēm, interesēm, centieniem), tas var notikt gan verbāli, gan neverbāli. Interaktīvā struktūrvienība ir savstarpējā mijiedarbība – konveijera un komandas princips. Perceptīvā struktūrvienība ir savstarpējā uztvere – identifikācija (cita cilvēka pielīdzināšana sev), empātija (emocionālā iejūkšanās saskarsmes partnera stavoklī), refleksija (sevis radīta iespaids apzināšanās). Šīs struktūrvienības raksturo pašu saskarsmi, tas ir kā paskaidrojums (Kupčs, 1997, 15).

Darba autore secina, ka ikviena mūsu darbība vārds vai klusēšana, kaut ko izsaka par mums, bet ne vienmēr mēs varam prognozēt, kāda būs otra cilvēka reakcija. Saskarsmē mēs sniedzam informāciju par sevi, katrs smaids, katrs vārds, izturēšanās, norāda, kādi esam. Bet diemžēl ne vienmēr otrs cilvēks saprot mūsu vārdus, mājienus, žestus tā kā mēs vēlējamies, lai viņš to saprastu. Tas ir tikai tā dēļ, ka katram no mums ir savādāka domāšana, dzīves pieredze, dzīves mērķis, raksturs un temperaments.

1.2. Saskarsmes prasmju attīstība pirmsskolā

Darba autore uzskata, ka pirmsskolas vecums ir tieši tas laiks, kad bērnam var izveidot pilnvērtīgas saskarsmes prasmes. Kā jau tika minēts, ka saskarsme notiek jau no piedzimšanas, un pirmsskolas vecums ir atbilstošākais vecums, kad bērni iemācās sadarboties, ieklausīties utt. rotaļājoties. “Bērns, sākot no dzimšanas brīža, demonstrē iedzimtu spēju iesaistīties sociālajā

interakcijā ar apkārtējiem cilvēkiem un izrāda prieku par to” (Stern,1985). Ja pirmsskolas vecumā bērnam ir ļauts izteikties, viņš ir uzklausīts un saprasts un ja iemācījies sadarboties un uzklausīt citus, tad pedagogi ir tehniski palīdzējuši iesaistoties bērna darbībā (Cukermane, 1994, 47). G.Svence akcentē, ka “Saskarsmē turpina attīstīties empātija un sintonija, spēja diferencēt saskarsmi. (...) Emocionālas, tuvas saskarsmes trūkums bērnībā var atstāt negatīvu ietekmi uz vēlākajiem gadiem: bērni nespēj izveidot normālas attiecības ar citiem cilvēkiem, ir emocionāli auksti. Tāpēc aktivitātes agrīnajā bērnībā ir prasība, lai pieaugušais spēlējās ar viņu, sarunājas, pieskaras, ir netieša paš aizsardzība pret nelabvēlīgu psihi attīstību. Pozitīva, emocionāla bērna atzīšana bērnā attīsta drošības izjūtu, pārliecību par sevi, ticību saviem spēkiem un spējām” (Svence, 1999, 72). Grāmatu autore V. Baha papildina, ka „Pirmsskolas vecuma bērniem jāvelta īpaša uzmanība, jo šajā dzīves posmā bērns ir sevišķi jūtīgs. Pirmsskolas vecumā bērns ir spējīgs sevī daudz uzņemt un apgūt. Iemācītais šajā vecumā atstāj dziļu iespaidu bērna psihē un dvēselē, un viņa turpmākā dzīve var izveidoties daudz saskanīgāka un laimīgāka. Pirmsskolas vecumā var radīt bāzi un pamatus pilnvērtīgai saskarsmes spēju attīstībai nākotnē” (Baha, 2008, 15). E. Černova akcentē, ka “Bērna pirmsskolas vecums ir svarīgākais personības attīstības posms. Tas ir viņa socializācijas sākumposms: iekļaušanās kultūras un vispārcilvēcisko vērtību pasaulē, attiecību veidošanās ar cilvēkiem, kā arī attieksmes veidošanās pret priekšmetiem un dabu, pašam sevis izzināšanas process” (Černova, 2003, 4). Darba autore atzīst, ka pirmsskolas vecumā bērnus ir vissvairāk jāsaudzē un jāvelta visslielākā uzmanība, kāda vien ir iespējama.

Darba autore uzskata, lai bērnam veiksmīgi attīstītos saskarsmes prasmes, tad nebūtu vēlams viņu noniecināt vai apsmiet, un nevajadzētu pieļaut, ka kāds no vienaudžiem viņu pazemotu. Bērnu par labu darbu noteikti vajadzētu paslavēt un būtu nepieciešams atrast kādus mundrinājuma vārdus grūtos brīžos. Arī grāmatu autore V. Baha uzskata līdzīgi, ka bērnu vajadzētu paslavēt un novērtēt. „Bērns jūtas drošs, ja nodarbības ir organizētas tā, ka viņš nebaidās kļūdīties un bērns nebaidās, ka tiks negatīvi novērtēts. Vērtējumam ir jābūt. Bērns to gaida. Atcerēsimies, ka pirmsskolas vecumā bērnam ir nepieciešams izjust panākums. Tādēļ ir svarīgs pozitīvs vērtējums, kurš rada ticību sev” (Baha, 2008, 15).

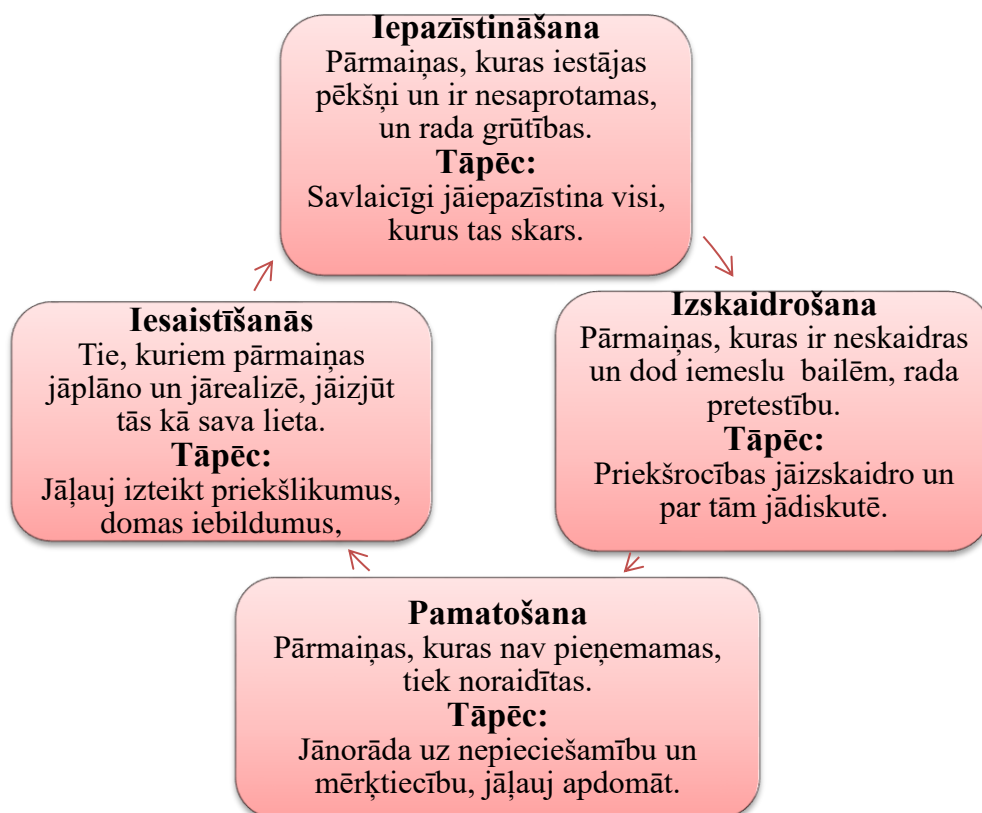
Pedagogs bērnam var palīdzēt attīstīt saskarsmi, bet pārsvarā, tie ir vecāki un vecvecāki, kas bērniem attīsta saskarsmi. Ja bērns ir pārāk lutināts vai pārāk atstāts novārtā, tad bērnam dzīvē būs grūtības ar kādu sadarboties. Bērnam ir vajadzīga mīlestība, bet tajā pašā laikā arī stingrība un gudra padoma. Kā jau mēs visi zinām tad gudro padomu mēs iemantojam no vecvecākiem un viņi arī ir liela daļa no mums. Grāmatu autors Š. Amonašvili ļoti lielu uzsvaru ir licis uz vecvecākiem un kā viņi bērniem neapzinoties palīdz attīstīties „Ja cilvēks savas bērnu dienas ir pavadījis bez saskarsmes ar pašiem labākajiem, pašiem mīļākajiem un gudrākajiem cilvēkiem, kas viņu karsti mīlējuši, - bez saskarsmes ar vectētiņu un vecmāmiņu, viņš ir zaudējis

tūkstoš brīnišķīgu pasaku, tūkstoš aizrautīgu pastaigu, tūkstoš prieku par piepildītu vēlēšanos, tūkstoš gudru padomu, viņš tūkstoš reižu vairāk ir bijis neaizsargāts, tūkstoš reižu vairāk pakļupis un saņēmis tūkstoš reižu mazāk līdzjūtība nelaimē” (Amonašvili, 1988, 155).

Lai bērnam vairāk attīstītos saskarmes prasmes audzinātājam būtu nepieciešams bērnam piedāvāt attīstošas darbības. Darba autore ir ievērojusi, ka dažās pirmsskolas iestādēs audzinātājas bērniem tikai stāsta un stāsta informāciju, un nemaz nepiedāvā apskatīt materiālus, lai viņš varētu to saskatīt, aptaustīt, pasmaržot un varbūt pat pagaršot, jo apgūstot šīs maņas, bērns iemācās, ka pirms analizējot, kādu lietu viņš var kārtīgāk to apgūt apskatot, aptaustot utt., tas bērnam ir būtiski, lai saskarsmē ar citiem cilvēkiem viņi zinātu, ka tikai pēc stāstītā viņi nevar analizēt notiekošo, nepieciešams ievērot arī sīkumus, kas saistās ar šo lietu. Bērnam, lai iemācītos kādu lietu nepietiek tikai un vienīgi ar klausīšanos, šo vienkāršo stāstījumu bērns jau pēc pāris minūtēm būs piemirsis un no stāstīšanas nebūs bijusi nekāda jēga. L. Priede un I. Freiberga savā grāmatā „Bērns mācās izzināt pasauli”, ir pievērsušas uzmanību, ka bērnam nepietiek tikai ar klausīšanos, jo tādā veidā pieredze neveidojas, tikai klausoties, skatoties, taustot, smaržojot un garšojot, bērns vienlaicīgi uztver daudzveidīgus impulsus, ko pārstrāda viņa smadzenes (Freiberga, Priede, 2007, 11).

Pedagogs ļaujot bērnam smaržot, garšot, aptaustīt, jautāt – tādā veidā bērnam būs pieredze un tādā veidā viņa saskarsmes prasmes pilnveidosies. Saskarsmes prasmes vajadzētu kārtīgi apgūt, pilnveidot un saprast. Bērns to sapratīs tad, kad viņam būs pieredze, ko pedagogs būs palīdzējis viņam apgūt.

Lai saskarsme labāk attīstītos, bērniem būtu jāiemācās sadarboties jau pirmsskolā, jo tas ir tas vecums, kad visu ir iespējams apgūt. A. Švedenberga ir izveidojusi sadarbības formas, kuras vajadzētu ievērot pirmsskolā (sk. 2. attēlu).

2.attēls. Sadarbības formas (Švedenberga, 2006, 66)

2. attēlā ir atspoguļots, kas vēlams darīt pazīstamajās situācijās pirmsskolā. Varam aplūkot to, lai notiktu laba sadarbība būtu savlaicīgi jābrīdina un jāiepazīstina ar jauno lietu. Pēc tam mums ir jāizskaidro jaunais, lai nerastos neskaidrības un bailes. Tālāk vajadzētu pamatot, kādēļ mums šis jaunais ir vajadzīgs, kāds ir tam mērķis. Pēc tam jāļauj bērniem iesaistīties un jāpieņem bērna ieteikumi. Ja strādāsim pēc tādas formas, tad pirmsskolā jau izveidosies labas sadarbības un saskarsmes prasmes.

Sadarbības formas palīdz pedagogiem bērnos sekmēt saskarsmi, bet nevienmēr tas ir tik vienkārši, jo ir arī tādi bērni, kuri ir neapzināti traumēti, un ar viņiem būtu nepieciešams sastrādāties citādāk. Nevajadzētu bērnos iedzīt bailes, un viņu visu laiku noniecināt. Arī K.Ušinskis uzskata, ka ar bērna uzticību nevajadzētu spēlēties, jo ja tas tiks traumēts tad, bērnam tiks traumētas saskarsmes prasmes. „Bīstami ir rotaļāties ar bērna iztēli un ar bezgalīgo bērna uzticību. Ja bērna nervus sakairina baiļu iedarbību, viņš var kļūt plānprātīgs, truls vai arī pārlietu bailīgs, kas var padarīt viņu nelaimīgu uz visu mūžu” (Ušinskis, 1980, 131).

Darba autore secina, ka ieteicams saskarsmes prasmes apgūt un attīstīt jau pirmsskolas vecumā. Pirmsskolas vecums ir tieši atbilstošākais vecums, kad bērni iemācās visu, kas viņiem ir

piedāvāts. Šajā vecumā vēlams ievērot, kā bērni sadarbojas, un mums būtu jāpalīdz, ja ir radušās grūtības. Pirmsskolas vecums ir svarīgākais vecums saskarsmes prasmju attīstībā.

1.3. Pedagoģiski psiholoģiskie nosacījumi saskarsmes prasmju attīstības veicināšanai

Pedagogam, ir svarīga nozīme bērnu saskarsmes prasmju sekmēšanā, protams, ne tik liela kā vecākiem, bet pedagogam ir nozīme un tas būtu jāuztver nopietni. Grūtības bērnam attīstoties rodas tādā gadījumā, ja vecāki neiesaistās vai nepievērš bērnam uzmanību, tad bērnam ir grūtāk līdz galām attīstīties un bērns izaug kā nu mācējis, un bez gudra padoma. Savukārt pedagogi ir tie, kas var pamudināt vecākus pievērsties bērniem vai vienkārši pedagogiem vajadzētu darīt visu lai attīstība sekmētos. Saskarsme ir viena no svarīgākajām īpašībām, ko bērnam vajadzētu apgūt. Pedagoģis palīdz bērnam kontaktēties ar citiem, palīdz iemācīties lietas, kas dzīvei ir nepieciešams un dzīvē visu, ko mēs darām, tā ir saskarsme. Darba autorei ir līdzīgas domas kā Š. Amonašvili, kurš ir precīzi pateicis, kāda loma ir pedagogam, un darba autore cer, ka vismaz lielākā daļa pedagogu strādā tādā stilā kā ir izteicies Š. Amonašvili „Audzinātājs, kurš bērnu nevis sasaista, bet atbrīvo, nevis apspiež, bet ļauj pacelties spārnos, nevis sagandē, bet veido, nevis diktē, bet māca, nevis liek, bet prasa, - kopā ar bērniem var pārdzīvot ne vienu vien iedvesmas pilnu brīdi” (Amonašvili, 1988, 173).

Darba autore pieminēja, ka bērna saskarsmes prasmju sekmēšanu nosaka arī vecāki, un arī D. Lieģeniece ir pieminējusi, ka ir pierādītas atziņas, ka bērna personības veidošanā piedalās gan ģimene, gan pedagogi, gan paši bērni (Lieģeniece, 1999, 187).

Lai pedagoģis varētu sekmēt bērnu saskarsmes prasmes, tad arī pašam pedagogam ir nepieciešams labi kontaktēties ar šo bērnu. D. Lieģeniece veica aptauju ar 50 pedagogiem par pedagogu saskarsmes biežumu nodarbībās un neformālās situācijās ar dažādu grupu bērniem. Aptaujas rezultātā ar kuriem bērniem ir lielākā saskarsme ir

- pirmā vietā aktīvie bērni („teicamnieki” gan mācību darbā, gan tikumiskajā orientācijā)
- otrā vietā bērni ar negatīvas uzvedības izpaudumiem („palaidņi”)
- trešā vietā klusie bērni (kas pedagogu parasti netraucē)

(Lieģeniece, 1999, 187).

Pedagogiem ir nepieciešams apgūt un pievērst uzmanību visiem bērniem. Tas ir grūti, bet tāda ir pedagoga profesija. Ne katrs var strādāt par pedagogu, tāpēc sākumā mums pašiem ir jāizvērtē vai mēs mācesim sadalīt uzmanību un pievērsties katram individuāli, jo katrs bērns

tāpat kā katrs pieaugušais ir ar savu personību un tas būtu jāpieņem lai kāda personība tā arī būtu.

Darba autore uzskata, ka nevajag dusmoties uz bērnu par to, ko viņi nejauši ir izdarījuši, nevajag apslāpēt viņa fantāziju un nevajag viņu kaunināt, ja kaut kas nav izdarīts. Arī D. Lieģeniece ir pieminējusi, ka vairāki pedagogi neizprot, ka bērnu nevajag sodīt par darba procesā sabojātu grāmatu vai rotaļlietu, protams, materiāla nejauša bojāšana ir jānošķir no ļaunprātīgas rīcības. Nosodījuma vietā lietderīgāka ir kopēja darbība sabojātā materiāla labošanā. Zinot, ka pedagogs orientējas uz nosodīšanu, bērns var baidīties darboties ar materiāliem. Savukārt bērna nosodīšana (kaunināšana) par nekārtīgu apģērbu, nesaķemmētiem matiem neliecina par pedagoga gatavību pamācīt bērnus (Lieģeniece, 1999, 189).

Pedagogam būtu jābūt saprotošam un atsaucīgam pret katru bērnu un viņam nevajadzētu grupēt „labiņie” un „palaidņi”, jo katrs tomēr ir citādāks un jāiemācās ar katru sadarboties. D. Lieģeniece ir izteikusies par saskarsmi ar bērnu un viņai darba autore piekritīs „Pareizi veidota saskarsme ar bērnu rada viņā uzticēšanos pieaugušajam, drošības un aizsargātības izjūtu. Pieaugušajiem ir jādod iespēja izjust bērnam tādus pārdzīvojumus, kuri ir atcerēšanās vērti. Tikai tā veidosies bērna pašatbildības pirmsākumi” (Lieģeniece, 1992, 132).

Katru pedagoga interesē kāds viņš ir saskarsmē. Un to noskaidrot un izvērtēt var atbildot uz 16 jautājumiem I. Plotnieka grāmtā „Pedagoģiskā saskarsme”. Darba autore uzskata, ka šie jautājumi būtu vēlams pārlasīt un apdomāt katram pedagogam, atbildot uz šiem jautājumiem pedagogs zinās kāda ir viņu saskarsmes prasmes, jo pedagogs nespēs attīstīt bērnam saskarsmes prasmes, ja viņam pašam tās nebūs (Plotnieks, 1990, 45).

Pedagogs ar labām saskarsmes prasmēm spēs attīstīt pedagoga un bērnu savstarpējās attiecības. D. Dzintere ir aprakstījusi, ka bērnu darbības veidu attīstībā ļoti svarīga nozīme ir bērnu un pedagogu sadarbībai. Pieaugušā un bērna kopīgā darbība, viņu saskarsme pirmsskolas vecumā ir viens no vissefektīvākajiem audzināšanas līdzekļiem. Pedagoga rīcība un izturēšanās bagātina bērnu, un bērnam ir vieglāk ar patstāvīgajām darbībām, radot iespēju bērnam izmantot savas zināšanas un iemaņas praktiskā darbībā. Tātad bērnu psihisko attīstību nodrošina ne tikai galvenās darbības raksturs, bet arī attiecības ar apkārtējiem cilvēkiem (Dzintere, 1984, 13). Pedagoga galvenais mērķis būtu atrast labu kontaktu ar bērnu un nepievilt bērna uzticēšanos. Jo ja bērns vairāk uzticēsies pieaugušajam, tad bērnam labāk attīstīsies saskarsmes prasmes.

Turpmāk D. Dzintere uzskata „Jo aktīvāka ir pedagoga ietekme, jo prasmīgāk tā ir saskaņota ar audzināšanu ģimenē, jo vairāk tā iedarbojas uz bērnu jūtām, izziņas interesēm, mobilizē bērna gribu un ietekmē apziņu, jo sekmīgāk veidojas bērna personība” (Dzintere, 1984, 76). Šo D. Dzinteres citātu analizējot, darba autore piekrita viņas apgalvojumam, jo ja pedagogs ir aktīvāks un iesaistās bērna dzīvēs, un, ja pedagogam ir labas attiecības ar bērnu ģimenēm un

iesaka kādu padomu, vai vienkārši paskaidro bērna situāciju, tad bērnam būs iedotas visas zināšanas un viņš varēs izveidot savu personību un viņš spēs sadarboties ar citiem. Tas nozīmē, ka viņam būs laba saskarsme izveidojusies ar citiem.

L. Vigotskis uzskata, ka pedagogs vairāk sadarbojas ar tiem bērniem, kas viņu saprot, bet tie, kas nepakļaujas ar to pedagogam ir sliktāka sadarbība. Pēc darba autore domām tas ir vissliktākais, ko pedagogs spēj izdarīt „šķirot bērnus” (Выготский, 1982, 6).

Darba autore secina, ka pedagogam ir svarīga nozīme, lai bērņā attīstītos saskarsmes prasmes. Pedagogam vajadzētu būt saprotošam, tādām, kurš nepievils bērnus. Viņam ir jābūt aktīvām un jāmācās sadarboties ar vecākiem. Pedagogs ir bērnam paraugs un ja pats pedagogs nemācās sadarboties ar bērnu un pieaugušajiem, tad bērnam viņš nevarēs attīstīt saskarsmes prasmes. Pedagogam vajadzētu būt bērna draugam, bet tajā pasā laikā viņam ir jānorāda, ka viņš ir pedagogs. Galvenajam uzdevumam vajadzētu būt - pedagoga vienāda uzmanību sadalīšana visiem bērniem. Jo kāds būs pedagogs, tāds arī būs bērns.

1.4. Pirmsskolas vecuma bērnu vecumposma raksturojums temata ietvaros

Darba autore izvēlējās vidējā pirmsskolas vecuma bērnus, jo autorei tas šķita visinteresantākais vecums un šajā vecumposmā viņi no mazajiem atdarinātājiem kļūst par loģiski domājošiem bērniem. Šajā vecumā bērni saprot visu. Šajā vecumā arī rotaļas kļūst citādākas. Viņi jau rotaļās māk sadarboties cits ar citu un sadalīt uzdevumus. Šis vecums ir īstais vecums, kad bērnam vieglāk ir apgūt saskarsmes prasmes.

V. Golubina uzskata, ka šajā vecumposmā bērniem vajadzētu tādas rotaļas, kas bērniem ļauj izlādēt uzkrāto enerģiju, jo šī posma īpaša iezīme ir bērna izteiktā aktivitāte, ko nodrošina viņa fiziskā attīstība, taču prāta spējas vēl nespēj norādīt uz kādas fiziskās aktivitātes bīstamību (Golubina, 2007, 183).

Savukārt, A. Ļubļinska ir pieminējusi, ka četru gadu vecumā bērns ir jau atklājis to, ka pieaugušie zina visu, un ka pieaugušie prot parādīt un iemācīt (Ļubļinska, 1979, 340). Šajā vecumā bērni visu noskatās no pieaugušajiem un atdarina viņus un tā ir saskarsme, kas pamazām attīstās.

V. Golubina ir apraktījusi katram vecumposmam rotaļas pamatuzdevumus un 4-5 gadus veciem bērniem rotaļas pamatuzdevumi ir interesanti un darba autore uzskata, ka katram pedagogam būtu jāņem vērā katram vecumposmam atbilstošos uzdevumus (sk. 1. tabulu).

1.tabula. 4-5 gđīgu bērnu rotaļas pamatuzdevumi (Golubina, 2007, 183)

Rotaļas pamatuzdevumi
Rotaļās jāiekļauj elementi, kas ļauj izlādēt enerģiju (skolotāja kontrole).
Rotaļās jāparedz elementi, kas vingrina pacietību, pieprasa striktu noteikumu ievērošanu, attīsta savaldību un rīcības paškontroles spēju veidošanos.
Rotaļās jāturpina attīstīt valodu, darbības vārdu, īpašības vārdu un salīdzināmo pakāpju izmantošanu runā.
Rotaļās jāturpina veidot gramatiski pareizu runu un attīstīt stāstītprasmi pēc iztēles.
Rotaļās jāiekļauj elementi, kas vērsti uz iztēles attīstību (paša sacerēts stāsts, pasaka un zīmējums pēc iztēles).
Rotaļās jāveido apjēga par gadalaikiem un gada rituma izpratne.
Rotaļās un spēlēs jāiekļauj darbības elementi, kas sekmē skaitļošanu un veido loģisko domāšanu.

1. tabulā izvirzītie uzdevumi būtu jāņem vērā, katram pedagogam. Lai bērnam labāk attīstītos saskarsmes prasmes, tad mums būtu jāsaprot, ka visas rotaļas nevajadzētu dot jebkuram vecumam, jo katrā vecumu grupā, bērniem vajadzības un attīstošās lietas ir citādākas.

Ceturtajā dzīves gadā bērns rotaļājoties atdarina ne tikai pieaugušos, bet viņi jau arī sāk attēlot profesijas. Piemēram, bērns attēlo māmiņu, kura gatavo ēst, bērns ņem karotes, katlus un taisa ēst. Bērns ir ieguvis tik daudz informāciju no realitātes un viņš zina, ka pirms liek ēdienu viņš aplaista puķītes, saklāj galdu – visu kā reālajā dzīvē. Tādā veidā neapzinoties un ar rotaļas palīdzību bērns iemācās vienkāršākās lietas, kas dzīvē noderēs. Piektajā dzīves gadā bērns jau iemācās nodalīt darbarīkus, viņš izvēlas to, kas viņam ir vajadzīgs un pārējo atstāj malā. Bērns ir iemācījies gūt rezultātus no viņa izvirzītajiem uzdevumiem. „Tas viss pozitīvi ietekmē rotaļu tematikas un sižeta attīstību. Bieži bērni rotaļā izvirza noteiktu mērķi – paēdināt lelles, lai tās varētu doties pastaigā; izslaucīt istabu, jo drīz ieradīsies ciemiņi. Jau biežāk sastopamas reālas darba situācijas (bērni salasa žagarus, lapas, čiekurus, notīra laukumiņu), tad sāk rotaļāties. Viņi jau spēj atšķirt darbu no rotaļas un prot pamatot šo atšķirību” (Dzintere, 1984, 52). B. Brice pamato domu, ka “bērnu runas attīstība ir cieši saistīta ar iztēles attīstību – jo bagātāka bērna pieredze un līdz ar to attīstītāka valoda, jo bagātāka arī bērna iztēle. Ja bērnam traucēta runa, ir mazs vārdu krājums, tad arī iztēle ir nabadzīga. Viss, ko bērns redz, dzird un sajūt, ir viņa turpmākās iztēles, jaunrades bāze – bērns uzkrāj materiālu, kuru vēlāk izmantos viņa fantāzija. Bērniem ar bagātu iztēli un vārdu krājumu ir interesantākas un aizraujošākas rotaļas” (Brice, 2011, 6).

4-5 gadu vecumā bērni interesējas par pasauli un par visu, kas notiek. Bērniem šajā vecumā rodas daudz jautājumi un viņiem ir nepieciešamas atbildes. Šajā vecumā ir vairākas un citādākas rotaļas. Bērniem patīk pārgērbties un izmantot pieaugušo lietas (somiņas, cepures, kurpes, drēbes utt.). Šajā vecumā bērniem patīk attēlot raidījumus, šovus, seriālus, multiplikācijas filmas, ko ir redzējuši.

Katram vecumposmam rotaļām ir savi uzdevumi. D.Dzintere ir sadalījusi vecumposmus un katram vecumposmam ir citādākas rotaļas (sk. 2. tabulu).

2.tabula. Vecuma grupas rotaļas uzdevumi (Dzintere, 1984, 36)

Vecums	Rotaļas uzdevumi
Četrus gadus veci bērni	Jāmāca rotaļāties kopā, veidot rotaļu grupiņas, patstāvīgi sadalīt lomas, izpildīt tās atbilstoši rotaļu noteikumiem, censties atveidot pozitīvas lomas, pieņemt rotaļās kautrīgākos bērnus
Piecus gadus veci bērni	Jāturpina attīstīt tādas īpašības kā atsaucība, izpalīdzība, uzmanība pret biedriem, jāveido gribas īpašības – iniciatīva, mērķtiecība, drosmē, atbildība, organizētība, jāveicina patriotisma un internacionālisma jūtu attīstība, jāpievērš uzmanība dažādu negatīvu īpašību (egoisms, rupjība, cietsirdība, skaudība) izskaušanai. Bērni jāmača lomu sadalē ņemt vērā biedru domas un intereses, pašiem taisnīgi izšķirt strīdus

2. tabula palīdz pedagogiem iepazīties, saprast un palīdzēt bērniem ar rotaļu izvēli. Pats galvenais saprast, kas katrai vecuma grupai ir atbilstošs un, kas viņiem rotaļājoties vajadzētu apgūt un saprast.

Darba autore secina, lai bērnam attīstītos saskarsmes prasmes no sākuma pedagogam būtu jāizvēlas, katram vecumam atbilstošas rotaļas. Galvenais, lai ar rotaļu attīstītos saskarsmes prasmes. Vidējās pirmsskolas vecuma bērni interesējas par visu notiekošo un notiekošo bērni izspēlē rotaļās, tādēļ vēlams būtu bērniem ļaut netraucēti rotaļāties un pēc iespējas vairāk būtu vēlams, lai bērniem būtu dažādība rotaļu inventāram, vēlams vairāk sadzīviski priekšmeti (katli, lakati, drēbes, somas, kurpes utt.).

1.5. Rotaļa – saskarsmes prasmju sekmētāja

1.5.1. Rotaļas būtība pirmsskolā

Rotaļa, tā ir būtiska darbība pirmsskolā, ar rotaļu bērns neapzināti iemācās nepieciešamās lietas un rotaļā bērns jūtās labi un pārliecināti, jo tā ir viņu veidotā pasaule. „Rotaļa ir bērniības pavadonis. Bērns un rotaļa ir nesaraujami saistīti, jo tā bērnam rada prieku, enerģiju, kā arī attīsta

viņu” (Dzintere, Boša, 1997, 15). Šis citāts, kas tika pieminēta D. Dzinteres un R. Bošas grāmatā „Rotaļspēles”, pēc darba autores domām ir vissprecīzākais raksturojums, kādu autore ir pētījusi. Darba autore piekrīt, jo bērns bez rotaļas nevar. Rotaļa ir bērna vajadzība, bez kura viņš nevarētu pilnvērtīgi attīstīties. Rotaļa sagatavo bērnu dažādām dzīves situācijām, jo bērni bieži vien izspēlē to, ko ir redzējuši. Ja bērnam ir sakrājies, kas slikts vai arī viņš ko sliktu ir piedzīvojis, viņš to visu izspēlē rotaļās un viņam paliek vieglāk.

R. Kaņepēja ir aprakstījusi, ka rotaļa ir neatņemama sastāvdaļa pirmsskolā. Rotaļa ir gan bērna patstāvīga darbība, gan kā pieaugušo organizēta darbība, galvenais ir vēlams atcerēties, ka bez rotaļas pirmsskolā nevar (Kaņepēja, 2012, 25).

Rotaļa sniedz lielu ieguldījumu dažādu rakstura īpašību attīstībā. J. Udaļcova to raksturo šādi: “Rotaļās ne vien nostiprinās un paplašinās jau esošās bērna zināšanas, bet arī veidojas tādas īpašības kā atjautība, attapība, iniciatīvitate, cītīgums, prasme pārvarēt grūtības, rēķināties ar biedriem, t.i., prasme dzīvot vienaudžu kolektīvā” (Udaļcova, 1983, 9).

Bērns vislabāk attīstās rotaļās, tādēļ pirmsskolā vajadzētu ļaut rotaļāties, vēlams palīdzēt rotaļāties un galvenais neiejaukties. Bieži vien pieaugušie izdara lielas kļūdas, ka iejaucās bērna rotaļās, citiem liekas, ka ja bērns tēlo suni un rāpo, un rej kā suns, to vajadzētu aizliegt un pieaugušie aizliedz darīt un vēl nosoda bērnus. Pieaugušajiem vajadzētu priecāties par to, ka bērnam ir iztēle un, ka viņš ir attīstījies, ka māc atdarināt kādu. Šādā veidā bērni savstarpēji rotaļājoties sadraudzējās. Piemēram, divi bērni, kuri ikdienā nav labi draugi, bet rotaļājoties bērni neapzināti sadraudzējas, jo rotaļās darba autore ir ievērojusi, ka bērni atslābinās un sadraudzējās ar citiem bērniem.

Savukārt Nīderlandes kultūras filozofs J. Heizings (Хейзинг) uzskata, ka rotaļa ir cilvēces kultūras pirmavots. Šis uzskats ir ļoti precīzi raksturots, jo rotaļa sekmē bērnos visu. Ar rotaļu bērns iemācās pilnībā visu, kas dzīvē viņam noderēs. J. Heizings vēl uzskata, ka „rotaļa ir brīva darbība, dzīves papildinājums, rotājums, noslēpumainība” (Хейзинга, 1992, 16).

I. Pučure pievērš lielu uzmanību tieši skolotāju darbībai rotaļas laikā un pats galvenais, ko viņa uzskata ir tas, ka skolotājam nevajadzētu iejaukties bērna darbībā „Ņemot vērā to, ka pirmsskolas vecumā bērnu pašrealizācija notiek rotaļā, skolotājam svarīgi izrādīt cieņu un nepārtraukt rotaļu, ja nav īpašas nepieciešamības. Pārtraukta doma nevar attīstīties. Rotaļa dod bērnam apmierinājumu. Pat šķēršļi, ko bērns rada sev rotaļas procesā, rada prieku un savu spēku apzināšanos” (Pučure, 2000, 44).

Rotaļa bērniem ļoti palīdz attīstīties. Bez rotaļas bērns nebūtu attīstījies un viņš nespētu dzīvot kā visi bērni, kuri rotaļājās. Rotaļa ir tā, kas bērniem iemāca dzīvot, nekas nevar aizstāt pašu rotaļu. D. Dzintere un I. Stangaine ir sastādījušas attēlu, kas ļauj pieaugušajiem saprast, ko tad tieši rotaļa attīsta bērnos (sk. 3. attēlu).

3.attēls. Darbīguma sekmētie procesi un norises rotaļā (Dzintere, Stangaine, 2007, 27)

3. attēls norāda un paskaidro, ko rotaļa sekmē un, ko bērns neapzināti apgūst rotaļājoties. Ja pedagogiem šīs lietas būtu jāiemāca piespiedu kārtā, tad bērns to nevarētu apgūt, bet rotaļājoties, mēs redzam cik daudz bērns apgūst.

D. Dzintere uzskata, ka liela nozīme audzināšanai ir rotaļa. Darba autore pavēroja bērnus pirmsskolā un autore piekrita, ka tā arī ir. Jo bērns uzreiz ir radošāks un viņš pēc rotaļas ir gatavs sākt darbu (mācīšanos). Galvenais pedagogam vajadzētu mācīšanos panākt ar rotaļas palīdzību un tad bērns vēl vairāk būs priecīgāks un viņš ar nepacietību gaidīs nodarbības. Turpmāk D. Dzintere raksta, ka „Pirmsskolas vecuma bērnu galvenie darbības veidi ir rotaļa un darbs. It sevišķi liela nozīme audzināšanā ir rotaļai. Tā ne vien kompleksi iedarbojas uz bērna personību – uz viņa domāšanu, iztēli, tikumisko pieredzi, ne vien veido pozitīvu attieksmi pret darbu, bet arī sekmē darba kā bērnu darbības veida rašanos un attīstību” (Dzintere, 1984, 3). D. Dzintere minēja to, ka „Rotaļa ir aktīva apkārtējo cilvēku dzīves atspoguļošanas forma. Pamatojoties uz iegūtajām zināšanām, šī apkārtējās dzīves modelēšana pakāpeniski kļūst aizvien precīzāka. Rotaļās bērni reproducē daudz dažādu detaļu no pieaugušo rīcības, uzvedības, valodas un attieksmes, izsaka dažādas fantastiskas vēlmes un ieceres, tajā izpaužas viņu radošā izdoma, aktivitāte, iniciatīva” (Dzintere, 1984, 11). Šādi rotaļājoties bērni neapzināti iemācās dzīvei nepieciešamas lietas.

Savukārt psihologs L. Vigotskis (Выготский) uzsvēra, ka „Rotaļa nav vienkāršas bērna atmiņas par pārdzīvoto, bet pārdzīvoto iespaidu radoša pārstāde, to kombinēšana un jaunas īstenības radīšana, saistot to ar savām vēlmēm un interesēm”. Darba autore to saprot, ka bērns savu pārdzīvojumu izspēlē rotaļās tā, kā viņš gribētu, lai ir nevis tā kā bija (Выготский, 1967, 7).

K. Ušinskis ir paskaidrojis kāpēc rotaļa bērnam ir tik ļoti svarīga, svarīgāka nekā īstenība. Pēc šī paskaidrojuma autore ir vēl pozitīvāka noskaņota uz rotaļām. Būtu labi, ja katrs pieaugušais izlasītu šo mazo paskaidrojumu un atļautu bērnam vēl vairāk rotaļāties. „Rotaļa bērnam ir īstenība un tāda īstenība, kas daudz interesantāka par to, kurā viņš atrodas. Interesantāka rotaļa bērnam ir tieši tāpēc, ka tā ir saprotamāka; bet saprotamāka tā viņam tāpēc, ka daļēji tā ir viņa paša veidojums. Bērns dzīvo rotaļā, un šīs dzīves pēdas iesakņojas viņā daudz dziļāk nekā patiesās dzīves pēdas, jo tajā viņš vēl nevar ieiet tās komplicēto parādību un interešu dēļ. Patiesajā dzīvē bērns ir tikai bērns, kam vēl nav nekādas patstāvības un ko dzīves plūsma nes akli un bezrūpīgi; toties rotaļā bērns, kurš jau ir augošs cilvēks, izmēģina savus spēkus un patstāvīgi rīkojas ar saviem veidojumiem” (Ušinskis, 1980, 134).

Darba autore darbā ar bērniem bija ievērojusi, ka bērni labprāt rotaļājās ar tām rotaļlietām, kuras ir praktiski izmantojamas piemēram, kastes, lakati, plakāti, trauki utt. Ar tādām lietām bērniem ir interesantāk un aizraujošāk, nekā ar gatavām rotaļlietām, jo no kastēm un lakatiem bērni var izveidot paši, ko vien vēlas, un rotaļās bērniem ir liela fantāzija. K. Ušinskis uzskata „bērnam nepatīk nekustīgas, pabeigtas, labi apdarinātas rotaļlietas, ko viņš nevar pārveidot pēc savas fantāzijas; bērnam tieši patīk dzīva priekšstatu kustība galvā, un viņš grib, lai viņa rotaļlietas kaut cik atbilstu viņa iztēles asociācijām” (Ušinskis, 1980, 131).

Rotaļā bērns gūst noderīgas sociālās iemaņas un prasmes. Ar rotaļas palīdzību bērns regulē savu uzvedību un iemācās veidot attiecības ar vienaudžiem un ar pieaugušajiem. Pats galvenais ir tas, ka rotaļa attīsta bērnu emocionāli.

Rotaļa ietekmē dažādas jomas un L. Vuds (L.Wood) izdala šādas jomas, kuras ietekmē rotaļa:

- Kognitīvā / izziņas joma:
 - Bērns izzina un izprot pasauli;
 - Spēj attīstīt elastīgu un daudzveidīgu domāšanu;
 - Rotaļa sniedz iespējas paredzēt un risināt reālas problēmas.
- Sociālā joma:
 - Rotaļa attīsta prasmi sadarboties ar vienaudžiem un pieaugušajiem;
 - Sāk rasties izpratne par kultūru.

- Emocionālā joma:
 - Saprot citu domas;
 - Pauž situācijai atbilstošas jūtas.
- Motorā / kustību joma:
 - Aktīvi iesaistās rotaļā – pilnveido lielo muskuļu precīzas kustību prasmes;
 - Spēj saņemt rokā un precīzi darboties ar sīkiem priekšmetiem – attīsta sīko muskuļu precīzas kustību prasmes.
- Valodas un lasītprasmes joma:
 - Saprot, kādā nolūkā citi lieto valodu;
 - Izmanto verbālos un neverbālos līdzekļus, lai sazinātos ar citiem;
 - Spēj saprast un izmantot rakstisko simbolu sistēmu – lasīšanu. (Dzintere, Stangaine, 2007, 24).

Tas pats autors min arī vairākas rotaļas pazīmes, kāda, viņaprāt, ir veiksmīga rotaļa:

1. Rotaļai ir jābūt bērna izvēlētai – bērniem vajadzētu ļaut izvēlēties rotaļu un arī rotaļu biedrus. Tad bērni ir vairāk gandarīti par saviem sasniegumiem un vairāk iegūst no rotaļas. Ja pieaugušais “uzspiež” rotaļu, bērni to var uzskatīt vairāk par darbu, nekā par rotaļāšanos.

(N. Anikejeva piebilst, ka tieši tad, kad bērns nejūt konkrētu pieaugušā vadību un to, ka viņš ir pedagoga ietekmes objekts, viņš mācās vislabāk un viņam vieglāk pasniegt vajadzīgās zināšanas. (Аникеева, 1987, 6)).

2. Rotaļa ir bērna radīta – pat izvēloties jau zināmu rotaļu, bērni to papildina, rada korekcijas atbilstoši savām interesēm, noskaņojumam. Tādējādi viņi attīsta radošumu un domāšanu.
3. Bērni rotaļā tēlo, bet dara to tā, it kā viss notiktu pa īstam, tādējādi veicinot savu kognitīvo, sociālo un emocionālo attīstību. Viņi tādējādi papildina savus priekšstatus par pasauli.
4. Rotaļā jāfokusējas uz procesu, nevis uz rezultātu, jo tieši rotaļas procesa laikā tiek veicināta dažādu prasmju un iemaņu pilnveide, piemēram, runa, ko bērns rotaļā pilnveido veiksmīgāk, nekā citās aktivitātēs.
5. Rotaļājas bērni, nevis pieaugušie – pieaugušie tikai vada, palīdz, informē, nodrošina nepieciešamo inventāru un drošību. (Wood, Attfield, 2005, 4).

D. Dzintere un I. Stangaine arī ir pieminējušas rotaļas funkcijas un viņas ir sagrupējušas rotaļas funkcijas (sk. 3. tabulu).

3.tabula. Rotaļas funkcijas – bērna pašattīstības sekmētājas (Dzintere, Stangaine, 2007, 21)

Funkcija	Paskaidrojums
Izglītojošā funkcija	Attīsta bērnu veselumā – vienlaicīgi audzina un māca. Veic sociālo, sensomotoro, kognitīvo, kreatīvo funkciju, fizisko – veselības, sagatavo bērnu dzīvei
Bērna dzīves organizācijas funkcija	Ar rotaļas palīdzību bērns mācās sevi „aizņemt”, nodarbināt. Arī pieaugušais rotaļu izmanto kā bērna organizācijas formu – mācībās, pastaigā, svētkos un citur
Bērna attīstības diagnostikas funkcija	Rotaļa kā brīvā, bērnam patīkamā un interaktīvā aktivitātē vislabāk redzams bērna kognitīvais un sociāli emocionālais attīstības līmenis, viņa vajadzības, intereses, vērtības
Terapijas funkcija	Rotaļa bērnu „ārstē” – iepriecina, nomierina, ierosina, nodarbina. To izmanto ne tikai psihoterapeiti, bet arī ģimenē un pirmsskolas izglītības iestādē. Rotaļa ir arī bērna attīstības korekcijas līdzeklis

3. tabulā ir atspoguļota izpratne par rotaļas funkcijām, tabulā ir sadalīts pa grupām un pedagogiem ir vieglāk saprast, kā rotaļas palīdz bērniem attīstīties. D. Dzinteres un I. Stangaines tabulā ir plašāk aprakstīts, ko katra funkcija attīsta.

Savukārt V. Golubina vērsusi uzmanību, ka „Rotaļa bērna dzīvē ienāk ap trešo gadu. Šai laikā bērns jau prot ienest rotaļā savu personīgo, radošo pieredzi, jau izveidojušās iemaņas un prasmes. Jo vecāks kļūst bērns, jo sarežģītākas kļūst rotaļas. Rotaļā iekļaujas pārdzīvojums, rodas prieks, nostiprinās iegūtās zināšanas un paplašinās bērna redzesloks. Rotaļā bērns ir dabīgs, patiesi atvērts savai izvēlētajai nodarbei. Viņš ir tāds, kādam viņam gribas būt” (Golubina, 2007, 170). Darba autore uzskata, ka V. Golubina aprakstot bērnu rotaļās, ir precizējusi, kādam bērnam jābūt rotaļājoties, lai pedagogiem un vecākiem būtu vieglāk saprast, kā rotaļa labvēlīgi ietekmē bērnu. Bērns tik tiešām rotaļājoties ir pavisam citādāks un viņš ir citā pasaulē. Viņu nebūtu vēlams traucēt, jo tad viņš ir izbijies un apjucis, bērnam ir jāļauj izrotaļāties un, lai viņš izspēlē savu pārdzīvojumu, un tad viņš būs mierīgāks un būs gatavs jūs uz klausīt.

N. Krupskaja (Крупская) ir paskaidrojusi, ko rotaļa nozīmē bērnam un ko rotaļa nozīmē pieaugušajiem. „Pievēršot pedagoga uzmanību tam, ka vadot bērnu darbu, svarīgi ievērot pirmsskolas vecuma bērnu attīstības īpatnības. Viena no tām ir bērnu darba ciešā saistība ar rotaļu. Tas, kas mums liekas rotaļa, tas bērniem ir darbs. Rotaļa gatavo bērnus darbam. Rotaļā un darbā pats galvenais ir mērķa izvirze un tā īstenošana” (Крупская, 1967, 206).

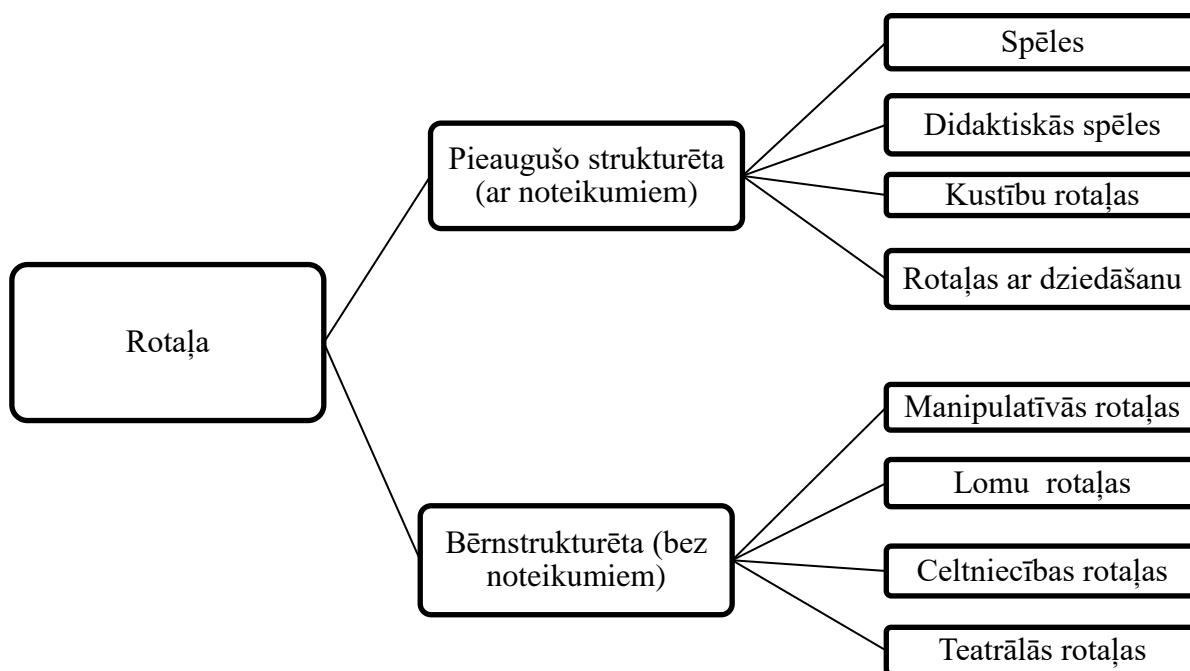
Darba autore secina, ka rotaļā bērns apgūst zināšanas, pilnveido savu pieredzi un apgūst nepieciešamās saskarsmes prasmes. Ar rotaļu bērni neapzināti tiek sagatavoti dzīvei un rotaļa spēj bērnu nomierināt, ja viņam ir bijuši smagi pārdzīvojumi.

1.5.2. Rotaļu veidi

Rotaļu veidi ir dažādi un katrs veids ir atbilstošs katram vecumposmam un katra no tām, bērniem, ko iemāca un attīsta. Ar rotaļu mēs varam atlābināties un tā mums pieaugušajiem ir atpūta, jo ne tikai bērni rotaļājās, bet arī pieaugušie un tas pat ir veselīgi, attiet no ikdienas steigas un raizēm.

F.Frēbelis (Фребель) bija pirmais, kurš atzina to, ka rotaļai ir nozīmīga loma bērna attīstībā. Viņš rotaļas ir iedalījis divās grupās – rotaļās pēc to rakstura un rotaļās pēc audzinošās nozīmes (Фребель, 2005).

Kā norāda I. Stangaine savā promocijas darbā, rotaļas var iedalīt divās lielās grupās – pieaugušo strukturētajās rotaļās, kas ir rotaļas ar noteikumiem un bērnstrukturētajās rotaļās, kas ir rotaļas bez noteikumiem. Pieaugušo strukturētās rotaļas ir daudz pētītas rotaļu laukumos, skolās, laboratorijās, bet bērnstrukturētās rotaļas ir maz pētītas, tā apgalvo I.Stangaines pieminētā amerikāņu zinātniece H. Švarcmane (Stangaine, 2014; Schwartzman,1985, 11). Ilustratīvi tas redzams attēlā (sk. 4. attēlu).

4. attēls. Rotaļu iedalījums (Stangaine, 2014)

I.Pučure ir izveidojusi rotaļu iedalījumu veidus un viņa ir pieminējusi, rotaļas nozīmi „Katram rotaļu veidam ir liela nozīme bērnu psihiskajā un sociālajā adaptācijā, kā arī vispusīgas personības veidošanā un Es attīstībā”.

Rotaļu veidi:

- **Funkcionālās rotaļas** - Bērns rotaļājās ar saviem locekļiem, sākās sava fiziskā Es apzināšanās.
- **Manipulēšana ar priekšmetiem** - Caur daudziem atkārtojumiem un motoro aktivitāti bērns mācās integrēt lielo un mazo muskuļu aktivitāti, iegūst kontroli pār ķermeni (0,6 – 2 gadu vecumā).
- **Kustību rotaļas** - Bērns skrien, lec, priecājas par iespēju sevi izteikt kustībā. Pieaugusī kustību koordinācija ceļ pašapziņu (no 1,5 gadu vecuma).
- **Savienošā sižeta rotaļas** - Bērns atdarina ainas no reālās pasaules, sāk izprast lomas un iztēles darbības, izzina sevi kā darbības subjektu, vērtē savas iespējas (2 – 4 gadu vecumā).
- **Celtniecības rotaļas** - Attēlo redzēto, ceļ mājas, garāžas utt. Bērns redz ārējo pasauli, kuru pārveido pēc savas iekšējās iztēles, priecājas par saviem panākumiem (3 – 6 gadu vecumā un ilgāk).

- **Drāmas, simboliskās, radošās rotaļas** - Savu pieredzi attēlot ar simboliku, valodas un lietu palīdzību (4 – 6 gadu vecumā un ilgāk).
- **Saskarsmes jeb sociālās rotaļas** - Bērns izjūt sociālās kooperācijas un sacensības būtību, pieņem sevi, kas paaugstina pašvērtējumu – esmu gudrs, veikls, apķērīgs - , prot rotaļāties ar bērniem, ievērot savas un viņu prasības (6 gadu vecumā un ilgāk).
- **Konstruktīvās rotaļas** - Bērns prot radīt lietas ar tehnisku vai māksliniecisku nozīmi, kas atspoguļo realitāti, priecājas par sasniegto, par savu pašregulāciju (6 gadu vecumā un ilgāk) (Pučure, 2000, 41).

D. Dzintere un I. Stangaine ir sagrupējušas rotaļas pēc bērnu iniciatīvas. Pateicoties šim sadalījumam, pedagogiem ir vieglāk saprast, ko katram vecumam varētu piedāvāt, jo kā jau ir zināms, tad rotaļas ir dažādas (sk. 4. tabulu).

4.tabula. Rotaļu iedalījums, ievērojot bērnu iniciatīvu (Dzintere, Stangaine, 2007, 31)

Rotaļu iedalījums	Tipi	Apakštipi	Bērna vecums (gadi)
Rotaļas, kas sākas pēc bērnu iniciatīvas	Rotaļas eksperimenti	*Ar dabas materiāliem *Ar cilvēkiem un dzīvniekiem *Saskarsmes rotaļas *Ar speciālām rotaļlietām	4-10 5-10 1-10 1-10
	Brīvās sižeta rotaļas	*Atdarinošās rotaļas *Sižeta lomu rotaļas *Režisoriskās *Dramatizācijas	2-3 3-7 4-10 5-10
Rotaļas un spēles, kuru iniciators ir pieaugušais	Mācību spēles	*Pašattīstošās, priekšmetiskās *Sižeta didaktiskās *Kustību rotaļas *Rotaļas ar dziedāšanu *Mācību priekšmetiskās	1-6 2-6 2-10 2-10 4-10
	Rotaļas priekam, vaļasbrīžiem	*Intelektuālās *Uzjautrinošās spēles *Izkraidējošās spēles *Ēvergēlību rotaļas *Datorspēles	5-10 2-8 4-10 3-10 4-10
Tautas rotaļas	Rituālās spēles	*Kulta *Ģimenes *Gadskārtu ieražu spēles	6-10 3-10 3-10
	Spēles vingrinājumi	*Intelektuālās	5-10

		*Sensomotorās	1-10
		*Adaptējošās	3-10
	Rotaļas vaļasbrīžiem	*Tradīciju spēles	6-10
		*Klusās	1-10
		*Uzjautriņošās	1-10
		*Izkļaidējošās	3-10

4.tabulā aplūkojamās rotaļas ir sadalītas tipos un apakštipos, kuras atbilstošas katram vecumposmam, bet salīdzinot 4.tabulas rotaļu iedalījumu ar I. Pučures rotaļu iedalījumu, tad I. Pučure, ir paskaidrojusi, ko katrā rotaļu iedalījumā bērnam ir vēlams darīt vai, ko bērni iemācās. Visas šīs rotaļas palīdz apgūt pedagogs un vēlāk, jau bērni paši saprot un zina, kādas rotaļas viņiem ir piemērotas.

Darba autore secina, ka pedagogiem vēlams zināt rotaļu iedalījumus, lai pedagogs varētu bērniem piedāvāt atbilstošās rotaļas. Rotaļu veidi ir dažādi, un pedagogam ir vēlams būt radošam un būtu vēlams zināt, kuru rotaļu atbilstošā brīdī ir vajadzīgs piedāvāt.

1.5.3. Saskarsmes prasmju attīstības veicināšanas iespējas pirmsskolā

Saskarsmes prasmes attīstība veidojas pirmsskolā. Tieši pirmsskolā bērniem krasi mainās aktivitātes saturs un veidi saskarsmē ar citiem cilvēkiem, un pirmsskolā bērni aizvien biežāk pievērš uzmanību kā rīkojas pieaugušie un atdarina tos. Pirmsskolā bērniem nākās saskarties ar citiem, viņi vairs neatrodas tikai mājās, kur atrodas tikai mamma un tētis, bet pirmsskolā bērniem vēlams pieņemt citus un saprasties ar citiem. A. Ļubļinska ir minējusi, ka pirmsskolas vecuma bērnam vairs nepietiek ar mierīgām attiecībām ar citiem bērniem, bet šajā vecumā bērniem rodas vēlšanās rotaļāties ar bērniem. Tādā veidā bērni sadraudzējās un rūpējās cits par citu, skumst bez draugiem un cenšas palīdzēt biedram un ir ļoti uzmanīgi pret mazākajiem. Tā ir saskarsme, ko bērni neapzināti iemācās rotaļājoties, un ar gadiem saskarsme tikai sekmējās (Ļubļinska, 1979, 340).

Rotaļās bērni arī mēdz strīdēties un to pedagogi nevar novērst pedagogiem būtu vēlams iejaukties un paskaidrot bērniem, ka tā nav labi un par visu var vienoties. Bet ne vienmēr pedagogi visu spēj pamanīt un novērst. Pedagogiem, protams, būtu vēlams ļaut bērniem izstrīdēties pašiem savā starpā, jo tādā veidā viņi iemācīsies risināt problēmas jau bērnībā. D.Dzintere un I. Stangaine ir raksturojušas labvēlīgo un nelabvēlīgo saskarsmi (sk. 5. tabulu).

5.tabula. Labvēlīgas un nelabvēlīgas saskarsmes raksturojums rotaļu grupiņā

(Dzintere, Stangaine, 2007, 85)

Labvēlība	Nelabvēlība
<ul style="list-style-type: none"> • Partnera interešu, vēlmju izzināšana: „Vai esi ar mieru?”, „Varbūt tu vēlies...” • Prasme norunāt, saskaņot, apspriesties ar partneri par rotaļas sižeta attīstību: „Kā tu domā?”, „Lai notiek tā.” • Prasme piekāpties lomai, rotaļlietu izvēlē, gatavība izpildīt partnera norādījumus: „Labi”, „Es piekrītu...” • Kulturālu saskarsmes formu lietošana, lūgumu un norādījumu argumentēšana • Līdzjūtības izrādīšana, izteikšana vārdos: „Vai tev nav grūti...”, „Varbūt labāk tā...” • Partnera uzteikšana par kopīgu rotaļu, prieks par to: „Cik labi paspēlējāties! Vai nē? Tu gan bijī gudrs policists...” 	<ul style="list-style-type: none"> • Partnera vēlmju, interešu ignorēšana: „Tu nekā nezini!”... • Pavēles prasības asā formā, bez to argumentēšanas: „Es tk sacīju”, „Tā nedrīkst”... • Nevēlēšanās piekāpties partnerim, viņa priekšlikumu nepieņemšana vai tieša atteikšanās tos izpildīt (klusējot vai iebilstot) • Apsaukšanās: „Ko tu, muļķis!”, „Vai tev galva nestrādā?” Pavēļu forma reālajās un lomai attiecībās: „Būvē!”, „Klāj galdu!” • Savu vēlmju kategoriska paušana: „Es tā gribu!” Partnera aktivitātes apspiešana, fiziski draudi: „Tu dabūsi kārtīgi”, apmānīšana un viltība • Nepamatoti apvainojumi: „Tu visu sajauci!”, „Nevarēji nekā izdomāt!”, „Vai tādi ir ārsti?”

5. tabulā redzams, kā rotaļā bērni pauž labvēlību un nelabvēlību. Pedagogiem vēlams saprast tās situācijas, kad notiek labvēlība un kad notiek nelabvēlība. Ja pedagogi saskatījuši nelabvēlību, vēlams iejaukties bērna rotaļā un bērniem pastāstīt, ka šādi ir nevēlami rīkoties, jo apmainot lomas, bērns, kurš ir pavēlējiss, viņam nepatīktu, ja kāds pavēlētu viņam. Bērnā būtu jāizprot otru cilvēku, lai bērnam sekmētos saskarsmes prasmes.

Pedagogiem būtu vēlams ņemt vērā bērna noskaņojumu un ieteikt rotaļas atbilstoši noskaņojumam. Ja bērns ir bēdīgs, tad labāk ir ieteikt mierīgu rotaļu, ja bērns priecīgs, tad ieteikt aktīvāku rotaļu. Gadījumā ja bērns ir, kaut ko sliktu pārdzīvojis, tad neiejaukties viņa rotaļā, jo viņš izspēlēs savu pārdzīvojumu un viņam būs emocionāli vieglāk.

Lai ar rotaļu palīdzību varētu attīstīt bērnam saskarsmes prasmes, darba autore izanalizējot teoriju, izvēlējās dažas rotaļas, kuras attīsta saskarsmes prasmes.

- Rotaļa „Mans ķermenis, tavs ķermenis” – rosina iepazīt savu ķermeni, pieskarties citam, mudina saskaņoti darboties, respektēt citus un sadarboties. Rotaļas uzdevums ir rosināt bērnus būt iecietīgākiem citam pret citu un pieņemt cilvēkus tādus, kādi viņi ir (Mangule, 2012, 94).

- „Tautas rotaļas” – visas profesijas (ārsti, pavāri, frizieri utt.) šajās rotaļās bērni attīsta saskarsmi, jo bērni sadarbojas un cits ar citu komunicē (Kaņepēja, 2012, 159).
- „Draudzības aplis” – Bērni izvērza rotaļu vadītāju, un vadītājs rāda kartīti ar ciparu, piemēram, 3. Bērniem jāsameklē trīs draugi un jāizveido aplis. Viens no bērniem izdomā kustību, kuru jāveic trīs reizes. Šī rotaļa attīsta saskarsmes prasmes, jo rotaļā bērniem jāizvirza vadītājs un jāmeklē draugi, un jāsaprot žesti. Tā ir saskarsme, kuru bērni neapzināti attīsta (Podniece, 2009, 10).
- „Kustību rotaļas” – visas kustību rotaļas, kur bērns skrien, lec, priecājas par iespēju sevi izteikt kustībā. Šīs rotaļas attīsta saskarsmi, jo notiek kustības, kas ir nepieciešams apgūt, un tādējādi, saprotot kustību valodu.

Viena rotaļa, ko darba autore ir izmantojusi savā darbā ar bērniem ir „Labie vārdi”, kur visi bērni sasēžas aplī un ir priekšmets, ko dodam uz apli, un pie kā ir priekšmets viņš runā un pārējie bērni mēģina saklausīt dzirdēto un atkārtoti teikto un bērns pasaka, ko labu par saviem kaimiņiem, kas sēž pa labi un kas pa kreisi no viņa. Šī rotaļa labi attīsta saskarsmes prasmes, jo mācāmie saklausīt labos vārdus, un mācāmie gaidīt, kad pats varēs izdomāt labos vārdus. Ar šīs rotaļas palīdzību mācāmie pieņem labus vārdus no kaimiņa un pateikt „paldies” vārdu, un mācāmie pateikt, kaut ko labu arī par citiem, kas bērniem ir ļoti grūti. Rotaļas ir ļoti daudz un, katram pedagogam ir jāatrod īstās rotaļas atbilstoši tēmām un vecumam, un gandrīz visas rotaļas sekmē saskarsmi, jo saskarsme ir viss.

Darba autore secina, ka šajā vecumā galvenais, ir ļaut rotaļāties pašiem savā starpā un jāpalīdz bērniem rotaļās pieņemt visus. Ir jādod daudz laika rotaļām, jo tas ir galvenais, kas ir nepieciešams bērniem.

2. Sadarbības prasmju sekmēšanas iespējas vidējā pirmsskolas vecuma bērniem

2.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums

Praktiskais pētījums tika veikts pirmsskolas izglītības iestādē „X”, vidējā pirmsskolas vecuma bērnu grupā (4-5gadi). Pētījums tika veikts no 2016. gada oktobra līdz 2017. gada maijam. Lai varētu izpētīt vidējās pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmes rotaļā, kā arī pārbaudīt hipotēzi, tika izziņātas un atlasītas piemērotas pētniecības metodes. Pētījums tika veikts vairākos posmos.

1.posms – darba autore pētījumu uzsāka, veicot pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras atlasi un analīzi, tādējādi par pamatu pētījumam izvēloties teorētisko metodi.

2. posms - lai izpētītu vidējā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju sekmēšanu rotaļā, darba autore izvirzījusi kritērijus balstoties uz pedagogu un psihologu atziņām:

1. kritērijs - iesaistās kopīgajās rotaļās (D.Dzintere);
2. kritērijs - draudzīgs pret rotaļu biedriem (D.Dzintere) (B.Brice);
3. kritērijs - rotaļā savstarpēji dalās ar rotaļlietām (D. Dzintere; R. Boša);
4. kritērijs - bērna iniciatīva (spēj organizēt bērnus uz rotaļām) (R. Kaņepēja);
5. kritērijs – rotaļās bērns lieto pieklājības vārdus (Valsts izglītības satura centrs, 2012);
6. kritērijs – līdzpārdzīvojums rotaļā (Valsts izglītības satura centrs, 2012).

Kritērija “Iesaistās kopīgajās rotaļās” vērtējuma rādītāji:

- Vienmēr iesaistās kopīgajās rotaļās – 3p
- Bieži iesaistās kopīgajās rotaļās – 2p
- Reti iesaistās kopīgajās rotaļās, iesaistīšanās atkarīga no noskaņojuma – 1p
- Nekad neiesaistās kopīgajās rotaļās, dod priekšroku rotaļām vienatnē – 0p

Kritērija “Draudzīgs pret rotaļu biedriem” vērtējuma atšifrējums:

- Vienmēr ir draudzīgs pret rotaļu biedriem – 3p
- Bieži ir draudzīgs pret rotaļu biedriem, taču reizēm izrāda nepatiku – 2p
- Reti ir draudzīgs pret rotaļu biedriem, nezina, kā sadarboties ar pārējiem – 1p
- Nekad nav draudzīgs pret rotaļu biedriem, nereti izrāda agresiju – 0p

Kritērija “Rotaļā savstarpēji dalās ar rotaļlietām” vērtējuma atšifrējums:

- Vienmēr dalās ar rotaļlietām – 3p
- Bieži dalās ar rotaļlietām – 2p
- Reti dalās ar rotaļlietām, dalīšanās atkarīga no intereses pret rotaļlietu – 1p
- Nav pieradis dalīties ar rotaļlietām – 0p

Kritērija “Bērna iniciatīva un darbīgums (spēj saorganizēt bērnus uz rotaļām)” vērtējuma atšifrējums:

- Vienmēr izrāda iniciatīvu un darbīgumu, ir līdera pazīmes – 3p
- Bieži izrāda iniciatīvu un darbīgumu – 2p
- Reti izrāda iniciatīvu un darbīgumu, atkarīgs no ieinteresētības rotaļā – 1p
- Neizrāda iniciatīvu un darbīgumu – 0p

Kritērija “Rotaļās bērns lieto pieklājības vārdus” vērtējuma atšifrējums:

- Vienmēr izmanto pieklājības vārdus rotaļās – 3p
- Bieži lieto pieklājības vārdus rotaļās – 2p

- Reti izmanto pieklājības vārdus – 1p
- Neizmanto pieklājības vārdus – 0p

Kritērija “līdzpārdzīvošana rotaļā” vērtējuma atšifrējums:

- Vienmēr līdzpārdzīvo rotaļās – 3p
- Bieži līdzpārdzīvo rotaļās – 2p
- Reti līdzpārdzīvo rotaļās – 1p
- Nav līdzpārdzīvošanas rotaļās – 0p

Punkti:

- 15p – 18p = ļoti labas saskarsmes prasmes rotaļā
- 10p – 14p = labas saskarsmes prasmes rotaļā
- 5p – 9p = vidējas saskarsmes prasmes rotaļā
- 0p – 4p = vājas saskarsmes prasmes rotaļā

Pētījumā izmantotas arī empīriskās metodes: pedagoģiskie novērojumi, kas veiksmīgāk atklāj un pierāda saskarsmes prasmes, tādēļ pētījuma sākumā un beigās tika veikta rezultātu analīze. Pēc A. Šponas un Z. Čehlovas domām novērojums ir zinātnisks, ja tas ir plānveidīgs, mērķtiecīgs, ilgstošs, patstāvīgs un norit dabiskā vidē (Špona, Čehlova, 2004, 92). Tāpēc darba autore veica pētījumu viena mācību gada laikā noteiktā bērnu vecuma grupā (vidējā pirmsskolas grupā) pirmsskolas izglītības iestādes pirmsskolas vidējās grupas telpās, analizējot pētījumā iesaistīto bērnu attīstību, vadoties pēc pētījumā izvirzītajiem kritērijiem.

3. posms - bērnu novērošanas rezultāti tika izskatīti gan pētījuma sākumā, gan beigās, pēc mērķtiecīgas pedagoģiskas un psiholoģiskas darbības. Tādējādi autore analizēja prasmes, kas bērniem jau ir, un varēja piemeklēt atbilstošu pedagoģisko darbību, lai bērnu saskarsmes prasmes tiktu sekmētas.

4. posms - pēc sākotnējo novērojumu veikšanas, darba autore veica pedagoģisko izmēģinājuma darbību, lai tiktu uzlaboti sākotnējie rezultāti un apstiprinātos pētījuma hipotēze. Pētījuma laikā bērniem tiek piedāvāts iepazīties ar rotaļām, kuras sekmē saskarsmes prasmes, lai turpmāk bērns spētu rotaļāties ar šīm rotaļām un neapzināti sekmētu saskarsmes prasmes. Autore uzskatīja, ka ir nepieciešams ar bērniem apspriest, kādas ir viņu iecienītās rotaļas, ko kopīgi viņi izspēlē, lai panāktu labākus rezultātus, bērniem darot to, kas viņiem patīk, nevis piespiežot viņus uz ko citu, pārtraucot viņu darbību.

5. posms - pētījuma beigās tika veikta bērnu saskarsmes prasmju analīze, kas ļāva secināt, kāda ir saskarsmes prasmju attīstības dinamika pētījuma laikā.

2.2. Bērnu raksturojums temata ietvaros

Vidējā pirmsskolas vecuma grupiņa bija neliela ar 12 bērniem, kuri tika novēroti (bērnu vārdi mainīti). Vērojums tika veikts 2016. gada oktobrī. Kopumā grupa ir draudzīga un saliedēta, jo viņi ir jau kopā no pirmā jaunākā pirmsskolas vecuma grupas un ir pieraduši viens pie otra. Grupā no septembra ir nākuši klāt divi bērni – Ralfs un Reinis. Reinis ātri adaptējās un sadraudzējās ar bērniem (viņam ir vēl 2 brāļi), turpretī Ralfs (vienīgais bērns ģimenē), nespēja tik ātri adaptēties un tādēļ saskarsme gandrīz nenotika nemaz. Vērojot bērnus kopumā darba autore saprata, ka šai grupai saistībā ar attīstības likumsakarībām, saskarsmes prasmes attīstās un to ir nepieciešams pilnveidot.

Māris ir viens no līderiem, viņam kontaktēties ar bērniem nesagādā nekādas problēmas. Māris nav vienīgais bērns ģimenē, tādēļ viņam ir vieglāk kontaktēties un sadarboties ar citiem.

Dārta ir sabiedriska, bet arī nedaudz kautrīga. Dārta ir vienīgais bērns ģimenē un, iespējams, arī tāpēc ir nedaudz kautrīga. Dārta vienmēr vēlas būt uzmanības centrā, viņai nepieciešama visu apkārtējā uzmanība.

Kārlis ir vienīgais bērns ģimenē. Grupā pārsvarā tikai ar viņu bērniem rodas konflikti. Diezgan agresīvi Kārlis pret visiem ir noskaņots. Viņš grib būt līderis, bet ar agresiju panāk tikai to, ka bērni vairāk atkāpjas no viņa. Kārlim grūti ir pieņemt, ka visu nevar dabūt ar agresiju.

Kristīne nav vienīgais bērns ģimenē. Viņai nesagādā problēmas komunicēt ar bērniem, bet viņa labprāt pavada laiku vienatnē un neiet citiem klāt. Kad bērni aicina uz kopīgām rotaļām, viņa ir draudzīga un pievienojas, bet, lai pašai būtu jāorganizē bērnus uz kādu darbību, tad viņa izvēlās labāk būt vienai.

Toms nav vienīgais bērns ģimenē. Viņš ir ļoti mierīgs un draudzīgs pret saviem grupas biedriem. Tomam ik pa laikam ir vēlme būt līderim, bet bieži vien viņam tas nesanāk pietiekami labi un tādēļ viņš bieži vien piekāpjas citiem.

Ralfs ir vienīgais bērns ģimenē un tikko tikai pievienojies šai grupai. Ralfs ir ļoti emocionāls un jūtīgs bērns. Viņš baidās iesaistīties ar citiem bērniem. Viņš ilgojas pēc mammas un nekas cits viņam neinteresē. Arī pašai mammai ir grūtības atvadīties no bērna un tādēļ arī bērnam ir vēl grūtības. Ralfs ir diezgan draudzīgs, ja ar viņu kontaktējas individuāli.

Melānija nav vienīgais bērns ģimenē. Viņa ir ļoti droša un sabiedriska. Nebaidās un nekautrējās ne no viena. Labprāt grib un bieži vien arī uzņemas līdera lomu un viņai ļoti labi sanāk saorganizēt bērnu uz, kaut ko vienotu.

Patrīcija ir vienīgais bērns ģimenē. Viņa uzņemas būt līdere un neprot nevienam piekāpties, tikai viņas sakāmais un darbi ir pareizākie un tikai viņai drīkst pievērst uzmanību. Viņa ir arī labsirdīga un prot izpalīdzēt jebkurā brīdī.

Dāvis nav vienīgais bērns ģimenē. Viņš ir draudzīgs, bet arī labprātīgāk izvēlās pavadīt laiku viens pats. Viņš prot uzmundrināt visus grupas biedrus. Visiem ir labas attiecības ar viņu, bet viņš vienalga izvēlās būt viens. Viņš prot dalīties ar rotaļlietām un prot būt draudzīgs.

Elizabete nav vienīgais bērns ģimenē. Viņai lielas problēmas sagādā piekāpšanās un dalīšanās ar rotaļlietām. Viņa ir draudzīga un sabiedriska, bet viņai ir jāiemācās vairāk sadarboties ar bērniem. Viņa grib būt līdere, un arī Patrīcija ir tāda pati un visbiežāk viņas starpā notiek konflikti.

Reinis nav vienīgais bērns ģimenē, bet viņš arī tikai šogad ir pievienojies grupai un tādēļ vēl īsti nav iejusties kolektīvā. Reinis ir diezgan drošs un sabiedrisks un viņš ātri iekļausies kolektīvā un notiks laba saskarsme.

Elza ir vienīgais bērns ģimenē. Viņa ir aktīva un sabiedriska. Viņai nesagādā grūtības iepazīties ar citiem un kontaktēties ar citiem. Viņai ļoti labi padodas viss. Viņa prot piekāpties un tādēļ arī ir visslabākās attiecības ar bērniem.

Pēc noteiktajiem kritērijiem tika izvērtēti bērni un izstrādāta tabula, lai varētu redzēt vērojuma rezultātus. (skat. 6. tab.).

6. tabula. Saskasmes prasmju izvērtējums pirms pētījuma

Bērna vārds, vecums	1. kritērijs	2. kritērijs	3. kritērijs	4. kritērijs	5. kritērijs	6. kritērijs	Kopā
Māris 4,7 g.v.	3	2	2	3	2	2	14
Dārta 4,4 g.v.	3	2	1	3	2	1	12
Kārlis 4,7 g.v.	2	2	1	2	1	0	8
Kristīne 4,5 g.v.	2	2	2	0	2	2	10
Toms 4,9 g.v.	2	2	2	2	2	2	12
Ralfs 4,2 g.v.	1	1	0	0	2	1	5
Melānija 4,3 g.v.	2	2	2	3	2	2	13
Patrīcija 4,8 g.v.	3	3	3	2	3	2	16
Dāvis 4,5 g.v.	2	3	3	1	2	3	14
Elizabete 4,6 g.v.	3	2	1	3	2	1	12

Reinis 4,3 g.v.	2	2	2	1	2	1	10
Elza 4,7 g.v.	3	3	3	2	2	3	16

6.tabulā ir atspoguļoti rezultāti, kādi bērni bija pirms pētījuma un kādas bija viņa saskarsmes prasmes. Darba autore uzskata, ka rādītāji ir salīdzinoši labi, bet tos ir nepieciešams pilnveidot. Atsevišķiem bērniem ir nepieciešama lielāka uzmanība un atbalsts saskarsmes prasmju pilnveidošanā.

Pirms pētījuma autore secina, ka pusei bērnu no grupas ir izveidojušās ļoti labas saskarsmes prasmes, prot gan iesaistīties rotaļās, gan ir uzmanīgs un draudzīgs, gan dalās ar rotaļlietām un spēj saorganizēt citus bērnus. Otrai pusei bērnu no grupas ir vājāki rezultāti, ko ir nepieciešams vēl attīstīt. Ralfs, kurš ir tikai mēnesi pie šiem bērniem un, kurš ir vienīgais bērns ģimenē ir vāji rezultāti, taču to vēl var labot. Autore ievēroja, ka tie bērni, kuri ir vienīgie bērni ģimenē ir kautrīgāki vai arī prasa lielu apkārtējo uzmanību, toties tie bērni, kuri nav vienīgie bērni ģimenē ir drošāki un labāk saprotas ar bērniem. Galvenais autores secinājums ir tāds, ka ir jāveicina bērnu iniciatīva izvēlēties un izdomāt rotaļas, nepieciešams attīstīt prasmi savstarpēji dalīties ar rotaļlietām, lai izvairītos no strīdiem, kas, galvenokārt, rodas tādēļ, ka bērni to neprot. Līdz ar to, autore var secināt, kādas rotaļas ir jāizvēlas, lai šīs saskarsmes prasmes uzlabotu.

2.3.Praktiskais darbs ar bērniem

Pamatojoties uz saskarsmes prasmju pētījumu rotaļā analīzes rezultātiem pētījuma sākumā, autore secina, ka nepieciešams pievērst īpašu uzmanību tam, lai bērni pilnveidotu prasmes savstarpēji dalīties ar rotaļlietām, kā arī izrādīt iniciatīvu, organizējot bērnus uz rotaļāšanos, jo tieši šo kritēriju izvērtēšanā bērnu prasmes novērtētas viszemāk. Taču ne mazāk svarīga ir arī iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīguma izrādīšana pret rotaļu biedriem, rotaļās lietot pieklājības vārdus un līdzpārdzīvot rotaļās, kam arī jāpievērš uzmanība. Autore secinājumus papildina arī J. Udaļcova, sakot, ka “rotaļa ir neaizstājama, veidojot pareizas attiecības starp bērniem. Tajā bērns parāda smalkjūtīgu attieksmi pret biedru, mācās būt taisnīgs, piekāpties nepieciešamības gadījumā, palīdzēt nelaimē utt. Tāpēc rotaļa ir lielisks kolektīvisma jūtu ieaudzinašanas līdzeklis (Udaļcova, 1983, 7).

Darba autore ir izstrādājusi rotaļu kopu saskarsmes prasmes sekmēšanā (skat. 1.pielikumā) un atspoguļos no rotaļu kopas 6 veiksmīgāko rotaļu norisi un analīzi.

1. Rotaļa – “Draudzības aplis” (Laizāne, 1981, 36).

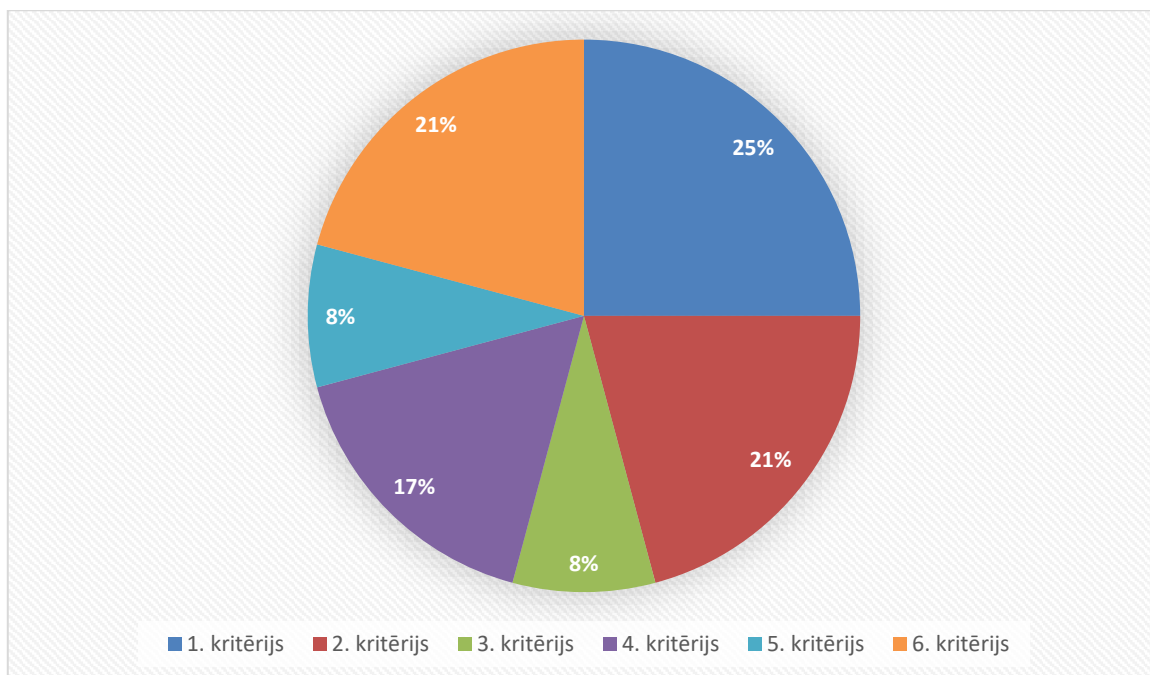
Rotaļas norise – bērni izvirza rotaļu vadītāju, un vadītājs rāda kartīti ar ciparu, piemēram, 5., bērniem jāsameklē pieci draugi un jāizveido aplis. Viens no bērniem izdomā kustību, kuru jāveic piecas reizes.

Rotaļas analīze – bērniem šī rotaļa ļoti iepatikās un viņi vēlējās bieži šo rotaļu. Šī ļoti labi sekmē saskarsmes prasmes, jo ir jāizvēlās draugi un no tā jāizveido aplis un pēc tam ir jāsaprot žesti, kas pieder pie saskarsmes. Bērni prata iesaistīties rotaļā un sākotnēji nebija draudzīgi un uzmanīgi, bet ar laiku bērni kļuva draudzīgāki. Pēc pāris reizēm nospēlējot šo rotaļu, daudzi bērni, kā Māris, Dārta, Elizabete un Patrīcija uzņēmās iniciatīvu un bieži organizēja šo rotaļu citiem bērniem (sk.5.attēlā).

5.attēls. Ilustratīvs attēls

Pirms rotaļas izspēlēšanas, pētījuma sākumā darba autorei likās, ka šī rotaļa tomēr bija neatbilstoša pētījuma uzdevumu realizēšanai, jo bērni protams izvēlējās savus tuvākos draugus un strīdējās, ka aplīti ar to bērnu grib veidot, bet ar to negrib, un līdz ar to rotaļa izveidoja strīdus, bet pēc strīdiem tika viss izrunāts un pētījuma vidū bērni saprata, ka nevajag nevienu apcelt un visi ir līdzvērtīgi un vairs nebija strīdu par draugiem un pētījuma beigās gandrīz visi mācēja saorganizēt šo rotaļu. Šī rotaļa satuvināja bērnus un par to liecina tas, ka bērni vairāk viens ar otru komunicēja un rotaļnodarbībās grupu darbiņos bērni vairāk viens otram palīdzēja.

6.attēls. 1. rotaļas izvērtējums

6. attēlā darba autore apkopojusi 1.rotaļas rezultātus, kuri norāda, ka rotaļa vislabāk palīdzēja bērniem iesaistīties kopīgajās rotaļās, jo šī bija viena no populārākajām rotaļām, ko viņi spēlēja. Rotaļa palīdzēja bērniem būt draudzīgākiem, kaut arī sākumā viņi strīdējās, bet beigu beigās nevienu bērnu neatstūma un varēja just nelielu kopības sajūtu. Līdzpārdzīvojums noteikti bija šajā rotaļā, jo katrs pārdzīvoja, ja pēkšņi viņš vai kāds cits nevarēja izveidot noteiktu skaitu aplīti. Puse bērnu no grupas spēja šo rotaļu saorganizēt paši un viņiem nebija nepieciešama palīdzība, jo ciparu kartītes jau bija no pirmās reizes un viņiem vairs nebija nekādu nepieciešamu materiālu un padomu vajadzība. Šajā rotaļā mazāk varēja dzirdēt pieklājības vārdus un dalīšanos ar rotaļlietām, bet brīžiem varēja sadzirdēt kādu “lūdzu” vai “paldies” vārdu un arī dalīšanos ar kartītēm jau nedaudz arī bija. Izvērtējot šo rotaļu var secināt, ka saskarsmes prasmes tiek attīstītas un bērni kļūst drošāki un komunikablāki, par to liecina bērna izturēšanās ikdienas situācijās.

2. Rotaļa “Roka uz rokas” (Dzintere, Boša, 1997, 56).

Rotaļas norise – izveidot kopā ar bērniem “roku kalniņu”, velkot roku no apakšas ārā un liekot to virsū.

Rotaļas analīze – šī rotaļa palīdzēja sekmēt saskarsmes prasmes, izjustot roku siltumu un apgūstot ritmiskumu. Saskarsmei ļoti svarīgi ir pieskārieni un citiem bērniem šī rotaļa palīdzēja sākt pieskarties, piemēram, Ralfam ļoti palīdzēja šie pieskārieni, viņš saprata cik tie var būt patīkami un radīt kopības sajūtu. Šī rotaļa kļuva par populāru rotaļu bērnu starpā, viņi mācēja paši saorganizēties un būt uzmanīgiem, jo tiklīdz ir neuzmanīgi un agresīvi tad pieskārieni ir

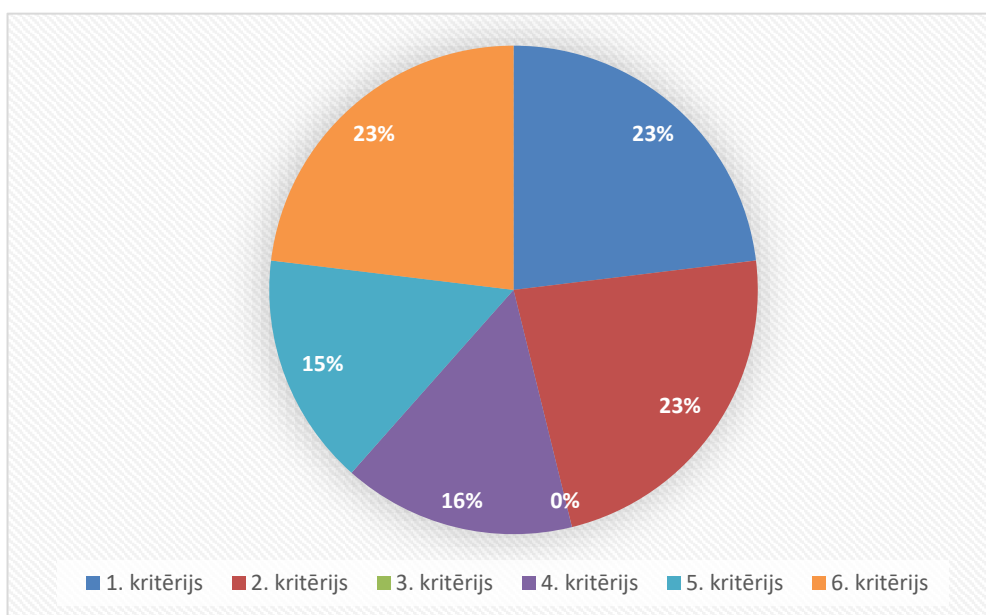
sāpīgāki un nepatīkamāki. Ar rotaļas palīdzību bērni saprata cik patīkami ir maigi pieskārieni un cik nepatīkami ir stingri pieskārieni, kas palīdzēs bērniem nākotnē būt uzmanīgiem un maigiem.

Sākotnēji darba autorei šo rotaļu ar Ralfu vajadzēja izspēlēt divatā, jo Ralfs baidījās, bet pētījumu beigās Ralfs bija uzticīgs savai grupai un sadraudzējies, ka droši varēja spēlēt šo rotaļu. Sākotnēji bērni bija neuzmanīgi un nebija draudzīgi pret rotaļu biedriem, viņi spēlēja uz ātrumu un tas brīžiem bija sāpīgi, bet pētījumu laikā bērni saprata, ja viņi ir uzmanīgāki, tad šī rotaļa ir patīkama (sk.7.attēlā).

6. attēls. Ilustratīvs attēls

Šī rotaļa bija vispopulārākā un visbiežāk izspēlēta. Sākumā bija nepieciešams dažas reizes tikai ierosināt šo rotaļu, bet bērni pēc tam paši nepārtraukti spēlēja šo rotaļu. Tika spēlēts pat apakšgrupās.

8.attēls. 2.rotaļas izvērtējums

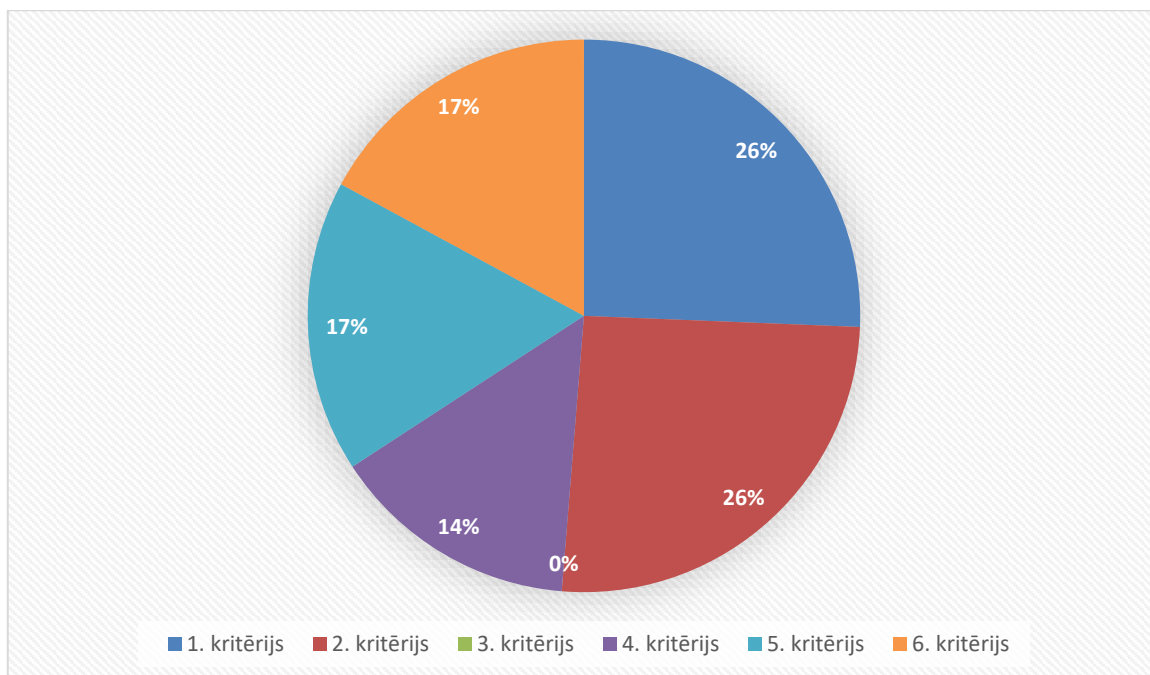
8. attēlā darba autore apkopojusi 2. rotaļas rezultātus, kuri norāda, ka rotaļa vislabāk palīdzēja bērniem iesaistīties kopīgajās rotaļās, bērniem bija prieks kopā darboties šajā rotaļā. Šī rotaļa palīdzēja bērniem saprast, kāpēc ir nepieciešams būt draudzīgiem pret rotaļu biedriem, jo tiklīdz bija asāki pieskārieni viņi saprata, ka tas ir nepatīkami un viņi tādēļ centās būt draudzīgi. Tāpat arī bērnos radās līdzpārdzīvojums darbojoties rotaļā. Liela daļa bērnu pēc šīs rotaļas uzņēmās iniciatīvu organizēt šo rotaļu vēl un vēl, jo bērniem šī rotaļa ļoti iepatikās, bet daži vēl joprojām izvēlējās gaidīt, ka kāds cits to organizēs. Rotaļa palīdzēja arī bērniem lietot pieklājības vārdus, jo daudzi bērni atvainojās citiem, ja nejauši stipru pieskārienu deva un bērni ātri saprata, ja ir par stipru un nepatīkami un jau uzreiz noreagēja, lai atvainotos. Šī rotaļa nerealizēja 3.kritēriju “rotaļā dalās ar rotaļlietām”, jo šajā rotaļā nebija parādētas rotaļlietas. Izvērtējot šo rotaļu, var secināt, ka rotaļa var būt arī viegla un vienkārša, bet viņa tik un tā spēj paveikt to, ka bērniem tiek sekmēta saskarsmes prasmes, kas viņiem ir tik ļoti nepieciešams.

3. Rotaļa “Sveicienu rotaļa” (Brice, 2013, 134).

Rotaļas norise – rotaļas dalībnieki stāv aplī. Rotaļas vadītājs saka: “Mana roka sūta sveicienus tavam plecam” un ar plaukstu pieskaras blakus stāvošā bērna plecam. Blakus esošais bērns turpina rotaļu no iepriekš nosauktās ķermeņa daļas: “Mans plecs sūta sveicienus tavam elkonim” un ar plecu pieskaras kaimiņa elkonim. Tā rotaļa pa apli turpinās, kamēr sveicieni tiek nogādāti rotaļas pirmajam dalībniekam.

Rotaļas analīze – šī rotaļa palīdzēja bērniem atgādināt par sasveicināšanos un par to cik tā ir svarīga. Rotaļa palīdz attīstīt saskarsmes prasmes, jo šeit ir galvenais pieskarties citiem un sajūst pašam pieskārienus, kas saskarsmē ir ļoti svarīgi. Šajā rotaļā noteikti ir arī svarīgs acu kontakts, kas veidojas starp bērniem pieskārienu laikā. Bērniem ir no acu skatiena jāizprot vai pieskāriens bija pietiekami maigs un patīkams rotaļu biedram. Šī rotaļa palīdz būt uzmanīgiem vienam pret otru.

Bērni sākumā rotaļu uztvēra kā lielu joku un nepievērsa lielu uzmanību, un brīžiem pat paši jokojās. Toties pagāja kāds laiks līdz viņi saprata, ka pieskārieni ir patīkami sajūst dažādās ķermeņa daļās un, tad jau, lai sajūstu pieskārienus bērni vairs tik ļoti nejokojās šajā rotaļā.

9. attēls. 3. rotaļas izvērtējums

9. attēlā darba autore apkopojusi 3. rotaļas rezultātus, kuri norādāto, cik labi rotaļa palīdz iesaistīties bērniem kopīgi un būt draudzīgiem vienam pret otru. Neviens no bērniem negribēja atteikties no rotaļas, jo pašiem patīk rotaļāties un vēl labāk patīk saņemt jaukus pieskārienus no citiem un tas palīdzēja bērniem saprast, ka ir nepieciešami patīkami, jauki pieskārieni. Rotaļa palīdzēja Ralfam palikt brīvākam un saprast, ka rotaļu biedri ir jauki un mīļi, Dārtai rotaļa palīdzēja saprast, ka nav atkarīgs no tā, kādam bērnam stāvi blakus, pieskārieni tāpat ir mīļi, un Kārlim šī rotaļa palīdzēja saprast, ka ir patīkami saņemt maigus pieskārienus un tāpēc arī ir nepieciešams sūtīt citiem jaukus pieskārienus. Šī rotaļa nepalīdzēja apgūt dalīšanos ar rotaļlietām, jo nebija nepieciešamas rotaļietas. Bērni šo rotaļu paši ievirzīja, ka ir vajadzīgs katru dienu pirms rīta aplīša sasveicināties, saņemt un dot patīkamus pieskārienus. Rotaļās bērni lieto pieklājības vārdus un kritērija izvērtējums parāda to, ka bērni tik tiešām bija pieklājīgi un varbūt mazāk varēja dzirdēt pieklājības vārdus, bet viņu sasveicināšanās un runāšana bija pietiekami pieklājīga. Bērniem bija līdzpārdzīvojums, jo visi centās un gribēja, lai sasveicināšanās un pieskārieni būtu patīkamāki. Pēc rotaļas vairākkārtīgas izspēles, darba autore secina, ka, ja vairāk bērnus iesaistīs rotaļās ar pieskārieniem, tad bērni turpmāk jau zinās, cik liela nepieciešamība ir maigiem un patīkamiem pieskārieniem, kas ir saistīta ar saskarsmes prasmēm, lai būtu ikdienā vieglāk izprast vienam otru.

4. Rotaļa “Aklais un pavadonis” (Antiņa, Mežale, 2008, 93).

Rotaļas norise – rotaļa vairāk paredzēta brīvā dabā (laukumiņā), bet var arī telpās. Tiek izveidoti pāriši. Viens spēlētājs ir aklais un viņam tiek aizsietas acis, otrs ir tā pavadonis.

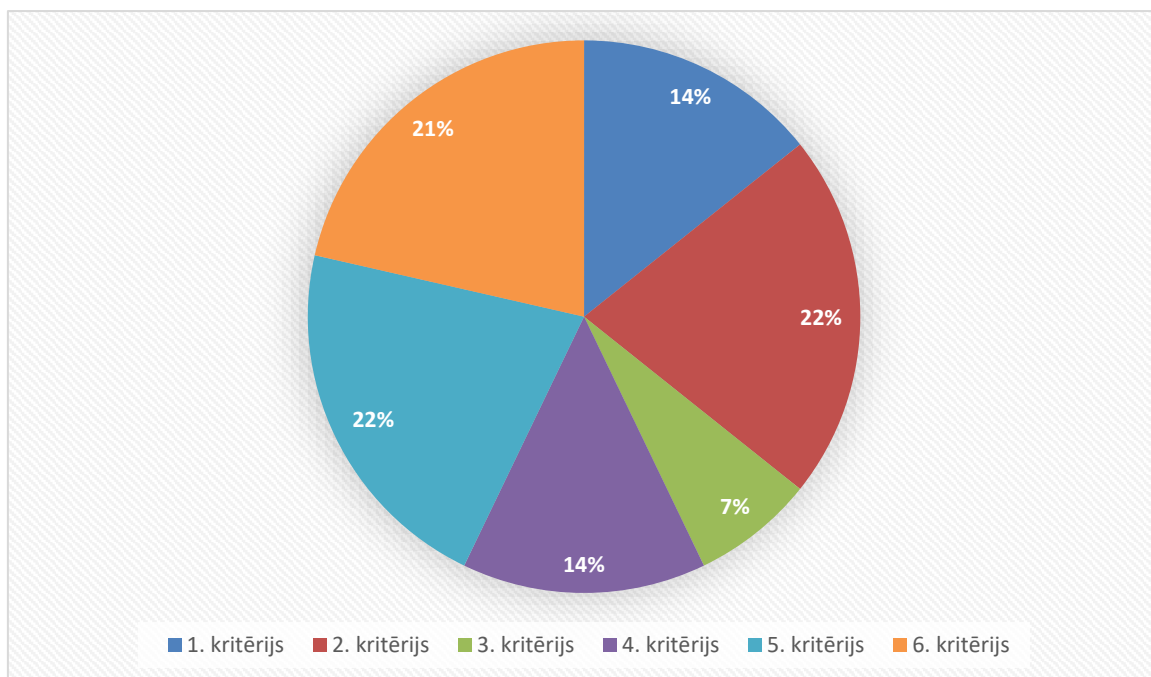
Pavadonim akllo ir jāaizved no starta atzīmes līdz finišam pa ceļam izvairoties no šķēršļiem. Pēc tam tiek mainītas lomas – pavadonis ir aklais un aklais ir pavadonis.

Rotaļas analīze – rotaļa ir atbilstoša saskarsmes prasmju pilnveidošanā. Šajā rotaļā ir nepieciešama liela uzticība un drošības sajūta. Ļoti svarīgi ir pieskārieni un it īpaši aklajam sajūst, ka viņu tik tiešām tur un, ka viņš ir drošībā. Šajā rotaļā izveidojas laba komunikācija, jo ir daudz jārunā, lai viss būtu labi un bērniem rodas priekšstats, cik vārdi var būt svarīgi (sk.10.attēlā).

10.attēls. Ilustratīvs attēls

Rotaļa sākumā nobiedēja pat drosmīgākos bērnus, jo nevienam vēl nebija tā pieredze, ka ir aizsietas acis. Pat Kārlis, Māris, Toms un Patrīcija, kuri ir drosmīgi un visam piekrīt bija nedaudz apjukuši. Sākumā, lai rotaļa neradītu bērnos trauksmes izjūtu, darba autore ar katru bērnu individuāli izspēlēja šo rotaļu, lai bērniem rastos priekšstats, ka var cilvēkiem arī uzticēties. Lai bērniem būtu vēl labāk un drošāk, tad izlēmām, ka rotaļā būs viens, kam ir aizsietas acis un divi pavadoni, lai varētu jusies droši un būtu patīkami rotaļāties.

11. attēls. 4. rotaļas izvērtējums

11. attēlā darba autore apkopojusi 4.rotaļas rezultātus, kuri norāda augstus rezultātus. Draudzīgs pret rotaļu biedriem, rotaļās bērns lieto pieklājības vārdus un ir līdzpārdzīvojums rotaļā kritēriji parāda to, ka šī rotaļa satuvināja bērnus, viņi bija kā vienota komanda, prieks bija vērot šos bērnus. Bērni kļuva draudzīgāki, jo saprata to, ka rotaļu biedriem var uzticēties un, kaut neko neredzot, viņi palīdzēs. Rotaļā bieži varēja dzirdēt pieklājības vārdus un pieklājības frāzes, jo šajā rotaļā bija svarīgi runāt pieklājīgi, lai nejauši kādu rotaļu biedru neaizvainotu un nesadusmotu, bet to bērni saprata tikai beigās. Bērniem bija liels līdzpārdzīvojums, viņi prata iedrošināt to, kuram ir aizsietas acis un just viņam līdzī, un atbalstīt kā tik vien spēja. Tas viss notika dabīgi un nepiespiesti un sanāca pat brīnīšķīgi. Iesaistās kopīgās rotaļās un bērnu iniciatīva kritēriji norāda uz to, ka rotaļa ne visiem bija pārāk aizraujoša, jo bija arī daži, kas labprāt atteicās un tikai pavēroja no malas. Šī rotaļa nebija pati populārākā, bet bija viena no veiksmīgākajām. Pēc rotaļas izspēlēšanas var secināt to, ka komandas darbu ir nepieciešams jau vingrināties no bērnības, jo, ja bērns jau bērnībā sapratīs to, cik ir svarīgi strādāt komandā un uzticēties, tad nākotnē viņam ar to nebūs problēmu.

5. Rotaļa “Palīdzī savam kaimiņam” (Antiņa, Mežale, 2008, 26).

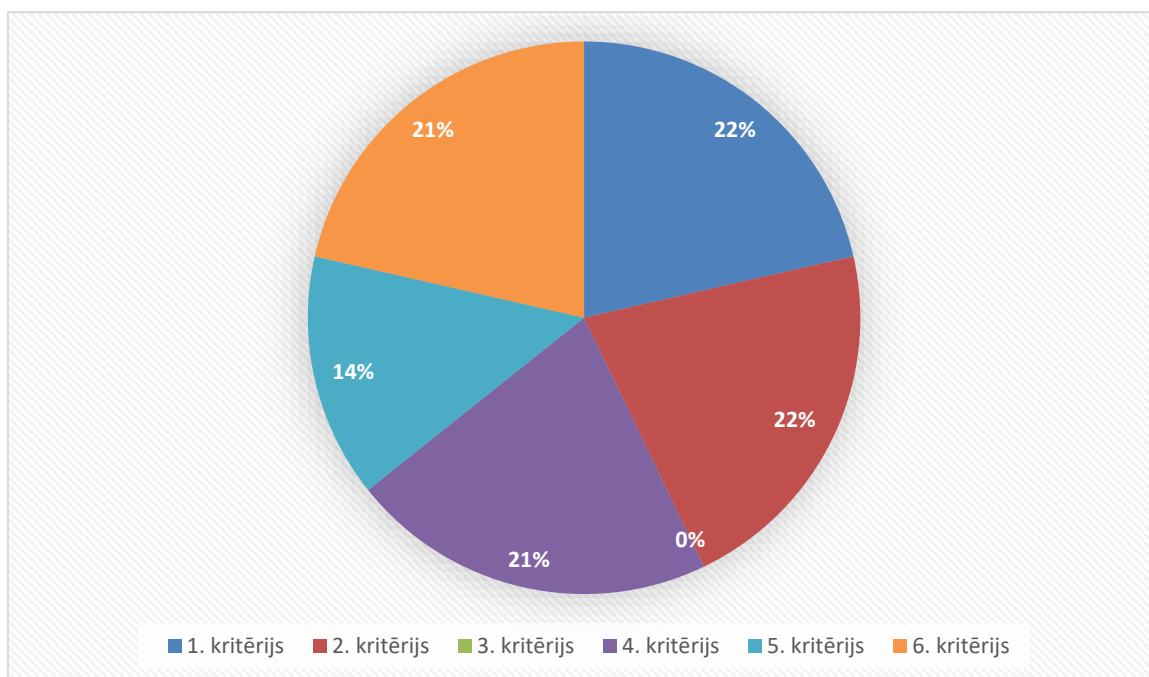
Rotaļas norise – dalībnieki sasēžas aplī, viens ir vadītājs, kurš atrodas vidū. Vadītājs norāda uz vienu no dalībniekiem, nosaucot viņa vārdu. Nosauktajam “jākļūst” bezpalīdzīgam. Abiem nosauktā kaimiņiem ir jāpaceļ viņa rokas augšā. To nedrīkst darīt pats nosauktais.

Rotaļas analīze – ar šīs rotaļas palīdzību ir svarīgi tas, ka dzīvē bieži vien nāksies palīdzēt citiem, un labi, ka to jau mācās no bērnības. Šajā rotaļā ir noteikti jābūt draudzīgiem pret rotaļu biedriem, jo rotaļā ir svarīgi pieskārieni, jo neviens negrib, ka kādam ir sāpīgi un tādēļ arī uz ātrumu ir jāpiedomā pie pieskārieniem. Rotaļā ir svarīgi arī atcerēties lietot pieklājības vārdus, jo kad ir palīdzēts ir jāatcerās, ka par palīdzību mēs pasakāmies, šajā gadījumā ar “paldies”. Noteikti ir jābūt līdzpārdzīvojumam, lai veiksmīgi varētu izspēlēt šo rotaļu, ir jājūt līdzī rotaļu biedram un arī ir svarīga uzticība, lai kaimiņi domātu un palīdzētu tev un galvenais, lai nepieviltu (sk.12.attēlā).

12.attēls. Ilustratīvs attēls

Rotaļa jau no paša sākuma bērniem ļoti iepatikās. Viņiem bija ļoti interesanti un visi smējās, ka nosaucot viņa vārdu ir grūti atcerēties pašam nepacelt rokas un daudzi kļūdījās, bet kaimiņi bieži vien nolaida tā cilvēka pašu paceltās rokas un kaimiņi paši pacēla. Bija interesanti skatīties kā bērni azartiski darbojās šajā rotaļā.

13. attēls. 5.rotaļas izvērtējums

13. attēlā darba autore apkopojusi 5. rotaļas rezultātus, kuri norāda labus rezultātus saskarsmes prasmju sekmēšanā. Rotaļa bija atbilstoša un interesanta vidējam pirmsskolas vecuma posmam. Visi bērni iesaistījās kopīgajā rotaļā ar lielu prieku, visi priecājās par rotaļu. Bērni bija jau no citām rotaļām palikuši draudzīgāki un šī rotaļa tikai palīdzēja būt vēl draudzīgākiem, ko varēja redzēt gan pašā rotaļā, gan vienkāršās ikdienas situācijās. Bērniem noteikti bija līdzpārdzīvojums, jo viņi domāja ne tikai par sevi, bet arī par saviem draugiem. Šo rotaļu sāka organizēt pat tādi bērni, kuri tik bieži to nedarīja kā, piemēram, Reinis, Dāvis un Kristīne, un visi bērni iesaistījās rotaļā, kaut nebija pieraduši, ka to organizē kāds cits. Vairākkārt izspēlējot rotaļu, var secināt to, ka ir nepieciešamas daudz un dažādas rotaļas saskarsmes prasmju sekmēšanā, jo pateicoties šai rotaļai, pat tādi bērni, kuri bija klusāki un neko neorganizēja, sāka šo rotaļu organizēt un tas nozīmē to, ka rotaļa bija izdevusies.

6. Rotaļa “Ģimenes”

Rotaļas norise – bērni savstarpēji sadala ģimenes locekļus un rotaļājās brīvi ar saviem noteikumiem.

Rotaļas analīze – šī rotaļa pilnībā sekmē saskarsmes prasmes, šeit ir iekļauts viss – sarunas, pieskārieni, žesti, mīmikas, lomu sadalīšana, dalīšanās ar rotaļlietām... viss, lai sekmētu

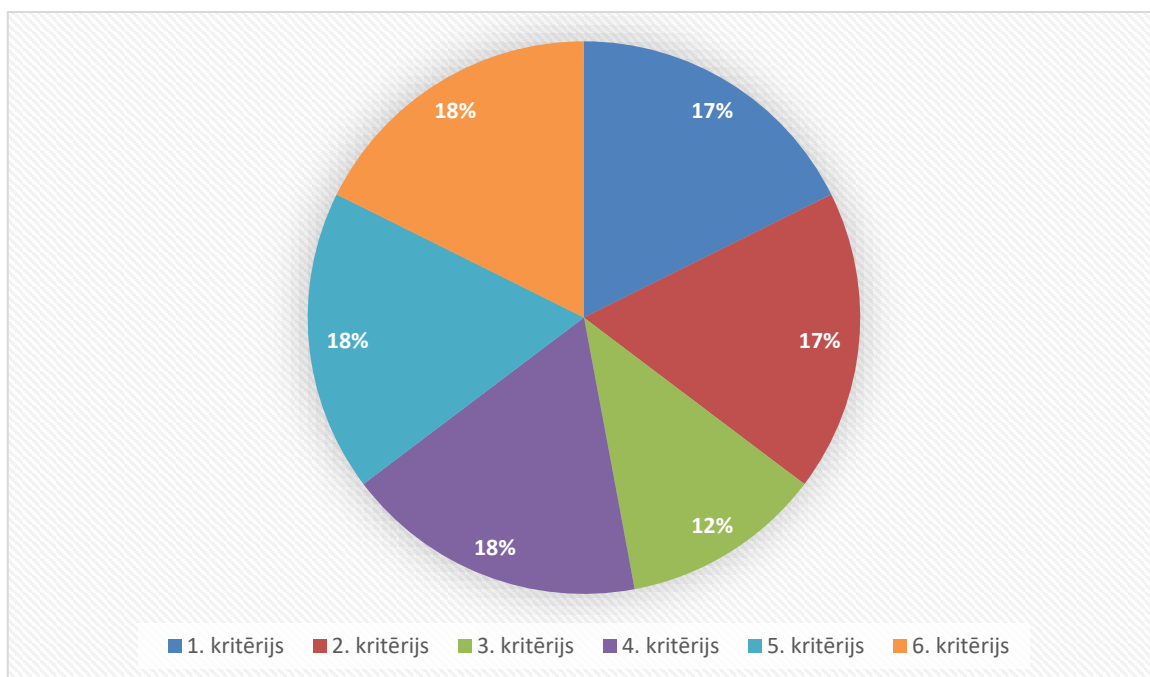
saskarsmi. Šī rotaļa tika izvēlēta pēc bērnu interesēm un vēlmēm, jo bērniem tika jautāts, kādas ir viņu iecienītākās rotaļas un gandrīz visi atbildēja šo rotaļu. Šī rotaļa vislabāk palīdzēja sekmēt kritēriju būt draudzīgiem pret rotaļu biedriem un kritēriju savstarpēji dalīties ar rotaļlietām (sk.14.attēlā).

© Can Stock Photo - csp33707479

14.attēls. Ilustratīvs attēls

Pētījuma sākumā darba autore apvaicājās, kādas ir bērnu mīļākās rotaļas un viņu atbilde pārsvarā bija “Ģimene”. Tādēļ tika šī rotaļa arī piedāvāta, lai respektētu bērna vajadzības. Darba autorei likās interesanti pavērot pēc kritērijiem kā šī rotaļa palīdzēs ssaskarsmes prasmju attīstībā.

15. attēls. 6. rotaļas izvērtējums

15. attēlā darba autore apkopojusi 6. rotaļas rezultātus, kuri norāda, ka šī bija vissveiksmīgākā rotaļa pēc rezultātiem, jo šeit gandrīz visi kritēriji tiek maksimāli izpildīti. Darba autore redzēja cik labi ir rādītāji realitātē. Rezultāti liecina par to, ka cik būtiski ir realizēt

un uzklaušīt bērna vajadzības, jo tikai tad, kad bērni tiks uzklaušīti rezultāti uzlabosies. Bērna iesaistīšanās kopīgajās rotaļās kritērijs norādīja uz to, ka bērni ilglaicīgi kopā darbojoties, prot iesaistīties kopīgajās rotaļās, tāpat kā būt draudzīgiem pret rotaļu biedriem. kritērijs norāda to cik pozitīvi uzlabojušies bērna savstarpējās attiecības. Rotaļā savstarpēji dalās ar rotaļlietām izvērtējums parāda to, ka pie dalīšanās ar rotaļlietām vēl ir nepieciešams nedaudz uzlabot. Šī bija bērnu rotaļa un saorganizēt šo rotaļu nesagādāja problēmas, jo visiem viņa bija mīļa un populāra. Rotaļā bērni bieži lietoja pieklājības vārdus, viņiem tas tas notika brīvi un nepiespiesti, paši pat to neapjauta. Līdzpārdzīvojums rotaļā noteikti bija, viņi izspēlēja šo rotaļu no sirds un bija iejutušies savā tēlā tik ļoti, ka pēc tam bija grūti iziet no tēla. Uz šo rotaļu bieži Elizabete un Dārta teica “ir pienācis laiks mūsu rotaļai – ĢIMENES, aiziet!”. Darba autore var secināt to, ka šī rotaļa visvairāk attīstīja bērnos saskarsmes prasmes. Šī rotaļa bija brīva un bērni pārvērtās par to, ko viņi gribēja. Šo rotaļu nav ieteicams pārtraukt vai iejaukties, jo tad bieži bērni sakautrējās un viņiem ir grūtības iejusties atpakaļ tēlā vai arī notiek tā, ka bērniem pārtrūkst doma un viņi vairs nezin, kā rīkoties.

Autore, jau iesākot praktisko darbību, secināja, ka uzlabot saskarsmes prasmju pētījuma sākotnējos rezultātus ir nepieciešams arī, ārpus rotaļu procesa izrādot pedagoga iniciatīvu citās ikdienišķās situācijās pirmsskolā. Tika uzturētas sarunas ar bērniem, viņi tika iedrošināti uzņemties iniciatīvu, būt drošākiem. Piemēram, situācijā, kad grupas bērniem vajadzēja izdalīt lapas, autore aicināja palīdzēt kādu no mazāk drošākiem bērniem – Ralfu, kurš vēl tikai adaptējās konkrētajā grupā, Kristīni. Draudzīgumu starp bērniem un pieklājību autore veicināja arī ar rīta apļa palīdzību, aicinot bērnus teikt pieklājīgi labus vārdus un arī atbildēt ar pieklājību. Bērnu dalīšanos ar rotaļlietām autore veicināja pēcpusdienas cēlienā, kad bērniem bija brīvais rotaļāšanās laiks, tika veiktas sarunas ar bērniem par dalīšanos, kāpēc tas tik ļoti ir nepieciešams.

2.4. Pētījuma rezultātu analīze

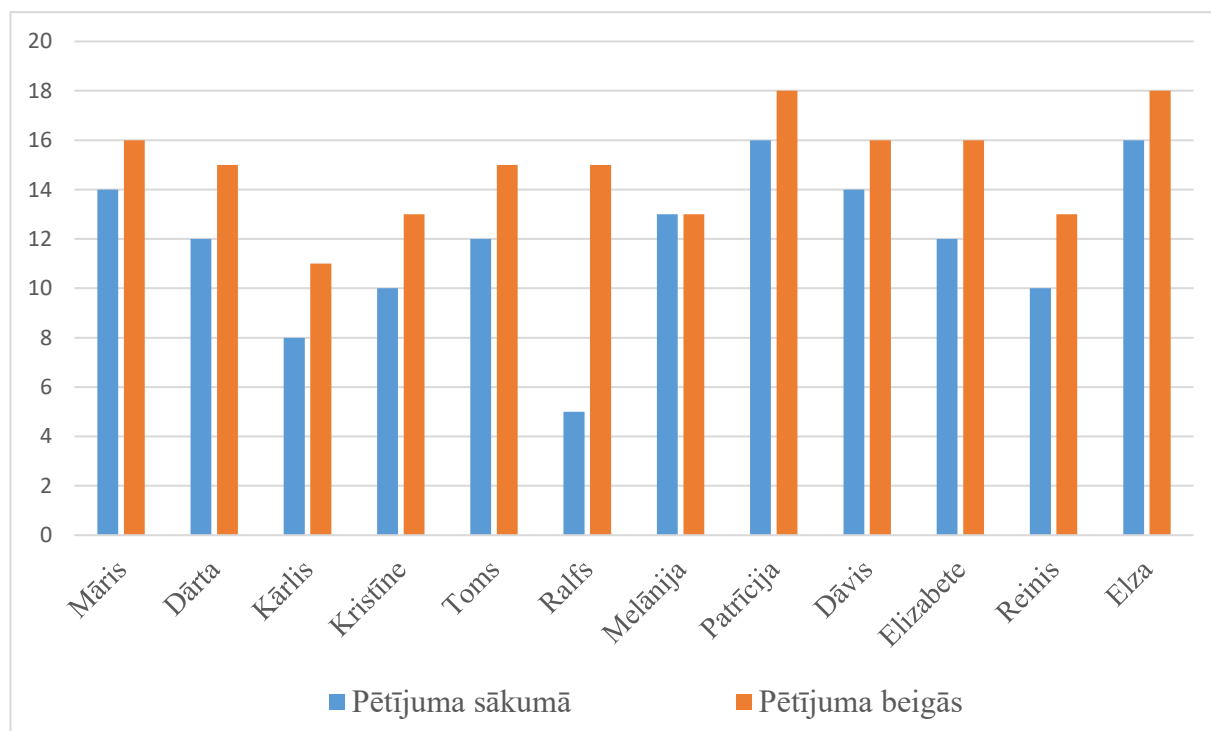
Pētījuma beigās tika veikts vēl viens saskarsmes prasmju vērojums, lai pārbaudītu, vai pētījuma hipotēze apstiprinājās un pedagoģiskā darbība ir bijusi produktīva. Maija mēneša pētījums tika apkopots tabulā (skat. 7. tab.).

7. tabula. Saskašmes prasmju pētījums rotaļā

Bērna vārds, vecums	1. kritērijs	2. kritērijs	3. kritērijs	4. kritērijs	5. kritērijs	6. kritērijs	Kopā
Māris 5,2 g.v.	3	3	2	3	2	3	16

Dārta 4,11 g.v.	3	3	2	3	2	2	15
Kārlis 5,2 g.v.	2	1	1	2	3	2	11
Kristīne 5 g.v.	3	2	2	1	3	2	13
Toms 5,4 g.v.	3	3	3	2	2	2	15
Ralfs 4,9g.v.	3	3	2	2	3	2	15
Melānija 4,10 g.v.	3	2	1	3	2	2	13
Patrīcija 5,3 g.v.	3	3	3	3	3	3	18
Dāvis 5 g.v.	3	3	3	2	2	3	16
Elizabete 5,1 g.v.	3	3	2	3	3	2	16
Reinis 4,10 g.v.	3	2	2	2	2	2	13
Elza 5,2 g.v.	3	3	3	3	3	3	18

7. tabulā var aplūkot rezultātus, kādi ir pēc pētījuma veikšanas. Darba autore secina, ka rezultāti ir uzlabojušies un izvēlētās rotaļas tiešām ir palīdzējušas sekmēt saskarsmes prasmes.

16.attēls. Pētījuma rezultātu salīdzinājums

16. attēlā ir apkopoti rezultāti, darba autore secina, ka atļaujot vairāk rotaļāties un ieviešot rotaļas, kas sekmē saskarsmes prasmes, tiešām palīdz un rezultāti ir uzlabojušies.

Kritērijs – iesaistās kopīgajās rotaļās. Pirms pētījuma rezultāti norāda, ka 5 bērni prot vienmēr iesaistīties kopīgajās rotaļās, 6 bērni no 12 bērniem daļēji iesaistījās kopīgajās rotaļās, Ralfs neiesaistījās nemaz. Pēc pētījuma rezultāti norāda, ka 11 bērni no 12 bērniem labprāt iesaistās kopīgajās rotaļās. Vienīgais bērns, kurš ne vienmēr iesaistās rotaļās ir Kārlis, jo viņam tas ir atkarīgs tikai no noskaņojuma, ja viņš tajā dienā jūtās laimīgs un ir labā noskaņojumā, tad viņš iesaistījās visās rotaļās, bet, ja viņš bija agresīvi noskaņots un neapmierināts, tad viņš negribēja neko. Rezultāti pētījuma laikā ir strauji uzlabojušies un gandrīz visi bērni iesaistās kopīgajās rotaļās, kas norāda uz to, ka saskarsmes prasmes šiem bērniem strauji attīstīsies.

Kritērijs – draudzīgs pret rotaļu biedriem. Pirms pētījuma rezultāti norāda, ka tikai 3 bērni no 12 bērniem ir pilnībā draudzīgi, 8 bērni no 12 bērniem bija daļēji draudzīgi, un Ralfs, kurš vēl bija nedrošs nedraudzējās ne ar vienu, viņš gribēja tikai mammu un būt viens. Pēc pētījuma rezultāti norāda, ka 8 bērni ir pilnībā draudzīgi, 3 bērni ir daļēji draudzīgi un 1 bērns – Kārlis ir palicis no daļēji draudzīga bērna uz nedraudzīgu bērnu. Toties Ralfs, kurš bija nedraudzīgs palika par pilnībā draudzīgu bērnu. Rezultāti pētījuma laikā uzlabojās un bērni ir draudzīgāki viens pret otru un daudz mazāk “šķiro” bērnus.

Kritērijs – rotaļā savstarpēji dalās ar rotaļlietām. Pirms pētījuma rezultāti norāda, ka tikai 3 bērni no 12 bērniem dalās ar rotaļlietām, 5 bērni no 12 bērniem daļēji dalās ar rotaļlietām, 4 bērni no 12 bērniem nedalās ar rotaļlietām – Dārta, Kārlis, Ralfs un Elizabete. Pēc pētījuma rezultāti norāda, ka 4 bērni no 12 bērniem pilnībā ir iemācījušies dalīties ar rotaļlietām, 6 bērni no 12 bērniem daļēji dalās ar rotaļlietām, 2 bērni no 12 bērniem nedalās ar rotaļlietām. Dārtai, Ralfam un Elizabetei ir uzlabojušies rezultāti, jo viņi no nedalīšanos vispār ir pārgājuši uz daļēji dalīšanos, toties Kārlis vēl joprojām nedalās un Melānija, kura daļēji dalījās vairs nedalās vispār. Rezultāti vēl ir nepieciešami uzlabot un vēl papildus ir nepieciešamas rotaļas, kurās tiek izmantotas rotaļlietas.

Kritērijs – bērna iniciatīva (spēj organizēt bērnus uz rotaļām). Pirms pētījuma rezultāti norāda to, ka 4 bērni no 12 bērniem spēj saorganizēt pilnībā bērnus uz rotaļām, 4 bērni daļēji prot saorganizēt bērnus uz rotaļām, 4 bērni neprot un nevēlās saorganizēt bērnus uz rotaļām. Pēc pētījuma rezultāti norāda, ka 6 bērni no 12 bērniem prot pilnībā saorganizēt bērnus uz rotaļām, 5 bērni no 12 bērniem daļēji prot saorganizēt bērnus un Kristīne ir sākusi pamazām mēģināt bērnus aicināt uz rotaļām. Rezultāti pētījuma laikā ir uzlabojušies, jo bērniem tika piedāvātas daudz dažādas rotaļas un bērni pēc pētījuma pārzin vairsākas rotaļas un viņiem ir lielāka izvēle un tādēļ arī daudz vairāk bērni prot saorganizēt citus uz rotaļām.

Kritērijs – rotaļās bērns lieto pieklājības vārdus. Pirms pētījuma rezultāti norāda, ka tikai Patrīcija vienmēr izmanto pieklājības vārdus, 10 bērni no 12 bērniem daļēji izmanto pieklājības vārdus, un Kārlis neizmanto pieklājības vārdus. Pēc pētījuma rezultāti norāda to, ka 6 bērni no 12 bērniem prot pilnībā izmantot pieklājības vārdus, 6 bērni no 12 bērniem daļēji izmanto pieklājības vārdus. Pētījuma laikā rezultāti ir uzlabojušies un bērni prot ne tikai rotaļās izmantot pieklājības vārdus, bet arī ikdienas situācijās bērni cenšas būt pieklājīgi un izmantot pieklājības vārdus.

Kritērijs – līdzpārdzīvojums rotaļā. Pirms pētījuma rezultāti norāda, ka Dāvis un Elza pilnībā prata līdzpārdzīvot rotaļās, 5 bērni no 12 bērniem daļēji prata līdzpārdzīvot rotaļās, 5 bērni no 12 bērniem nebija līdzpārdzīvojums rotaļās. Pēc pētījuma rezultāti norāda to, ka 4 bērni no 12 bērniem pilnībā līdzpārdzīvoja rotaļās, 8 bērni no 12 bērniem daļēji notika līdzpārdzīvojums rotaļā. Pētījuma laikā rezultāti ir uzlabojušies un, ja bērni turpinās pedagoga uzraudzībā šīs rotaļas, tad rezultāti tiks vēl vairāk uzlaboti un bērni daudz vairāk domās ne tikai par sevīm, bet arī par citiem, kas ir nepieciešams, lai saskarsmes prasmes attīstītos.

Darba autore secina, ka bērniem ir krasi mainījušies rezultāti uz labo pusi. Rotaļas bērniem ir palīdzējušas būt draudzīgākiem, pieklājīgākiem, domāt par citiem, iesaistīties rotaļās un organizēt tās. Visai grupai ir izveidojušās labas saskarsmes prasmes ar rotaļu palīdzību, tas nozīmē, ka hipotēze pētījumu gaitā ir apstiprinājusies – ir bijušas izvēlētas atbilstošas rotaļas, lai attīstītu bērnu saskarsmes prasmes, ievērojot viņu attīstības likumsakarības. Ir bērni, kam pētījuma laikā ir pasliktinājušies rezultāti, un autore secina, ka tas ir tādēļ, ka situācija ģimenē nav saskarsmes prasmes veicinoša, savukārt tikai pirmsskolas izglītības iestādē tās attīstīt nav iespējams. Lai attīstība neapstātos, būtu nepieciešams turpināt izmantot rotaļas, kuras veicina saskarsmi. Rotaļas ir daudz un dažādas, tādēļ tās ir nepieciešams izmantot, lai bērniem attīstītos vēl vairāk saskarsmes prasmes. Saskarsmes prasmes ir nepieciešamas, lai cilvēks varētu pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā, veidojot savstarpēji pieņemamas attiecības, kontaktējoties ar citiem cilvēkiem.

Ieteikumi

Darba autore, pēc pētījuma, noslēgumā ir izstrādājusi ieteikumus vidējā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju sekmēšanai:

- Jāatceras, ka katrs cilvēks ir pilnīgi atšķirīgs un, lai viņu iepazītu, nepieciešams attīstīt saskarsmes prasmes un šīs prasmes ir vēlams attīstīt jau pirmsskolā, jo tas ir tas brīdis, kad bērni netieši apgūst sadarbību ar citiem un caur rotaļu tas notiek vissekmīgāk;
- Šajā vecumā ieteicams pavērot bērnu sadarbības prasmes un, ja ir radušās grūtības, tad viņiem nepieciešama palīdzība, jo tieši vidējais pirmsskolas vecums sāk viens ar otru sadarboties un rotaļāties un viņi vēl nezina vai to dara pareizi, jo viņiem tas notiek neapzināti un tādēļ ir nepieciešams palīdzēt, lai pēc tam bērni varētu veiksmīgāk sadarboties;
- Pedagogam ieteicams ņemt vērā, ka bērni ir atdarinātāji, tādēļ jābūt paraugam, piemēram, saskarsmes prasmju veidošanā gan ar bērniem, gan pieaugušajiem. Bērns vēros, atdarinās un tā netiešā veidā apgūs saskarsmes prasmes.
- Lai bērnam attīstītos saskarsmes prasmes no sākuma pedagogam būtu jāizvēlas, katram vecumam atbilstošas rotaļas, jo ja vidējam vecumposmam dos rotaļas, kas paredzētas jaunākam vecumposmam, tas saskarsmes prasmes neattīstīsies;
- Ļaut bērniem brīvi rotaļāties un neiejaukties tajās, taču būt tuvumā un vērot, jo brīvā rotaļa parāda bērna emocijas, ja bērns ir piedzīvojis, ko nepatīkamu vai bēdīgu, piemēram, bēres, tad bērnam ir jāļauj to izspēlēt, jo tādā veidā viņš spēj pārdzīvot situāciju un viņam paliks vieglāk. Šī novērotā informācija dod pamatu pedagoga tālāko rotaļu ievirzīšanai.
- Ieteicams lielāko daļu rotaļu izvēlēties tādas, kuras būtu paredzētas visai bērnu grupai, jo tādā veidā viņi vairāk sadarbosies viens ar otru un nevienu neatgrūdīs, un pat kautrīgākie bērni atslābināsies un būs atvērtāki, tādēļ iesaku izmantot, rotaļu kopu.

Secinājumi

1. Saskarsme ir viens no galvenajiem personības izziņas paņēmieniem, jo personība tikai ar saskarsmes palīdzību, spēj saprast un pielāgoties sabiedrībai. Saskarsme jau notiek no piedzimšanas brīža un pirmā elpas vilciena, atrodoties blakus mātei, kuras galvenās darbības ir pieskārieni, smaidi un žesti.
2. Bērnība – pirmsskolas laiks ir būtiskākais saskarsmes prasmju attīstīšanai, lai nākotnē – skolā, bērns justos droši un spētu paust savu viedokli.
3. Rotaļa ir bērna vajadzība. Tā ir svarīga darbība, kurā bērns izspēlē piedzīvoto un pārdzīvoto, bez kura viņš nevarētu pilnvērtīgi attīstīties. Rotaļās bērni sadraudzējās un kontaktējas ar bērniem, kas attīsta saskarsmi, un gandrīz visās rotaļās bērns netīši attīsta saskarsmes prasmes, tādēļ rotaļām pirmsskolā ir jāvelta daudz laika un jāmēģina netraucēt bērnu izrotaļāties.
4. Rotaļas ir daudz un dažādas un, katrai ir sava funkcija, tādēļ jau laicīgi pirms bērniem ieteikt rotaļu, pašam pedagogam ir jāizprot, ko šī rotaļa bērnam dod. Bērniem vajadzētu piedāvāt pēc iespējas vairāk un dažādas rotaļas, lai bērni satuvinātos un būtu atvērtāki, jo tikai ar rotaļu bērni būs atvērti un brīvāki un tajā brīdī notiek ciešāks kontakts bērnam ar bērnu.
5. Pedagoģiskajā darbībā, izmantojot bērnu vecumam un interesēm atbilstošas rotaļas, tiek pilnveidotas viņu saskarsmes prasmes, kā to pierāda veiktais pētījums. Pētījuma mērķis tika sasniegts un izvirzītā hipotēze pētījuma gaitā apstiprinājās, jo pēc pētījuma rezultāti tika uzlaboti, jo tika atlasītas saskarsmes prasmes attīstošas rotaļas un tika ievērots vidējā pirmsskolas vecumposma attīstības likumsakarības.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Amonašvili, Š. (1988). *Kā klājas bērni?* Rīga: Zvaigzne.
2. Antiņa, A., Mežale, S. (2008). *Spēles radošiem pedagogiem.* Rīga: Raka.
3. Baha, V. (2008). *Es varu!* Rīga: Pētergailis.
4. Bakisa, A., Romēns K. (1997). *Rotaļas ar bērnu vecumā no 1 dienas līdz 6 gadiem.* Rīga: Alberts XII.
5. Bišopa, S. (2002). *Attīsti savu pašpārliecību.* Rīga: Pētergailis.
6. Brice, B. (2011). *Skaņu pasakas un ritma rotaļas.* Rīga: Zvaigzne ABC.
7. Brice, B. (2013). *Viss sākas ar rotaļu.* Rīga: Raka.
8. Cukermane, G. (1994). *Saskarsmes veidi apmācībā 1. daļa.* Rīga: Pedagoģiskais centrs Eksperiments
9. Černova, E. (2003). *Praktikums pirmsskolas sadarbības pedagoģijā.* Rīga: SIA "Izglītības soļi".
10. Dubkēvičs, L. (2006). *Saskarsme audzēkņiem.* Rīga: Jumava.
11. Dzintere, D. (1984). *Rotaļa un darbs bērnudārzā.* Rīga: Zvaigzne.
12. Dzintere, D., Boša, R. (1997). *Rotaļspēles.* Rīga: Mācību apgāds NT.
13. Dzintere, D., Stangaine I. (2007). *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja.* Rīga: Raka.
14. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007). *Rotaļa – bērna dzīvesveids.* Rīga: Raka.
15. Freiberga, I., Priede, L. (2007). *Bērns mācās izzināt pasauli.* Rīga: Izglītības soļi.
16. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata.* Rīga: SIA Izglītības soļi.
17. Kaņepēja, R., Lieģeniece, D., Mangule, I., Ukstiņa, R., Dzintere, D., Stangaine, I., ... Gaugere, Z. (2012). *Ceļā uz skolu.* Rīga: Zvaigzne ABC.
18. Kupčs, J. (1997). *Saskarsmes būtība.* Rīga: Zvaigzne ABC.
19. Laizāne, S. (1981). *Kustību rotaļas.* Rīga: Zvaigzne.
20. Lieģeniece, D. (1992). *Bērns – pasaulē, pasaule bērnam.* Rīga: Zvaigzne.
21. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā (5-7 gadu vecumā).* Rīga: Raka.
22. Ļubļinska, A. (1979). *Bērnu psiholoģija.* Rīga: Zvaigzne.
23. Milts, A. (2004). *Saskarsmes ētika.* Rīga: Zvaigzne ABC.
24. Plotnieks, I. (1990). *Pedagoģiskā saskarsme.* Rīga: Latvijas Zinību biedrība.
25. Pučure, I. (2000). *Rotaļa – pirmsskolas vecuma bērnu pašapziņas sekmētāja.* Dzintere, D (Sast.), *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā* (44.lpp.). Rīga: Izglītības soļi. RPIVA.

26. Schwartzman, H. B. (1985). *Child-structured Play: a Cross-Cultural Perspective*. Play Interactions. USA: Publisher Johnson & Johnson Baby, 11. – 18. p.
27. Stangaine, I. (2014). *Pirmsskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļās*. (Nepublicēts promocijas darbs).
28. Stern, D. (1985). *The interpersonal world of infant*. Basic Books.
29. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
30. Špona, A. (2001). *Audzināšanas teorija un prakse*. Rīga: Raka.
31. Švedenberga, A. (2006). *Saskarsmes un sadarbības nozīme*. *Skolotājs* 3(57).
32. Treskina, O. (1977). *Jautri un interesanti*. Rīga: Zvaigzne.
33. Udaļcova, J. (1983). *Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanās un audzināšanā*. Rīga: Zvaigzne.
34. Ušinskis, K. (1980). *Pedagoģisko rakstu izlase*. Rīga: Zvaigzne.
35. Wood, E., Attfield, J. (2005). *Play, Learning and the Early Childhood Curriculum* (2nd ed.). Paul Chapman Publishing.
36. Аникеева, Н. П. (1987). *Воспитание игрой*. Москва : Просвещение.
37. Выготский, Л. С. (1967). *Воображение и творчество в детском возрасте*. Москва: Просвещение.
38. Выготский, Л.С. (1982). *Мышление и речь*. Москва: Государственное социально - экономическое издательство.
39. Крупская, Н.К. (1967). *О дошкольном воспитании*. Москва: Просвещение.
40. Фребель, Ф. (2005). *Будем жить для своих детей*. Екатеринбург: У – Фактория.
41. Хейзинга, Й. (1992). *В тени завтрашнего дня*. Москва: Прогресс.

1. PIELIKUMS. Rotaļu kopa

Rotaļas nosaukums, avots	Īss apraksts	Prasmes (kādas tiek attīstītas)	Mēnesis (piemērots rotaļai)
“Draudzības aplis” (Laizāne, 1981, 36).	Bērni izvirza rotaļu vadītāju, un vadītājs rāda kartīti ar ciparu, piemēram, 5., bērniem jāsameklē pieci draugi un jāizveido aplis. Viens no bērniem izdomā kustību, kuru jāveic piecas reizes.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva.	Septembris, oktobris, lai bērni vieglāk sapazītos un adaptētos. Rotaļu var spēlēt arī citos mēnešos.
“Roka uz rokas” (Dzintere, Boša, 1997, 56).	Izveidot kopā ar bērniem “roku kalniņu”, velkot roku no apakšas ārā un liekot to virsū.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva, pieklājības vārdu lietošana, līdzpārdzīvojums rotaļā.	Piemērots visiem mēnešiem.
“Sveicienu rotaļa” (Brice, 2013, 134).	Rotaļas dalībnieki stāv aplī. Rotaļas vadītājs saka: “Mana roka sūta sveicienus tavam plecam” un ar plaukstu pieskaras blakus stāvošā bērna plecam. Blakus esošais bērns turpina rotaļu no iepriekš nosauktās ķermeņa daļas: “Mans plecs sūta sveicienus tavam elkonim” un ar plecu pieskaras kaimiņa elkonim. Tā rotaļa pa apli turpinās, kamēr sveicieni tiek nogādāti rotaļas pirmajam dalībniekam.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva,	Piemērotākai mēnesis – septembris, oktobris, novembris.
“Aklais un pavadonis” (Antiņa, Mežale, 2008, 93).	Rotaļa vairāk paredzēta brīvā dabā (laukumiņā), bet var arī telpās. Tiek izveidoti pāriši. Viens spēlētājs ir aklais un viņam tiek aizsietas acis, otrs ir tā pavadonis. Pavadonim aklo ir jāaizved no starta atzīmes līdz finišam pa ceļam izvairoties no šķēršļiem. Pēc tam tiek mainītas lomas – pavadonis ir aklais un	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva, pieklājības vārdu lietošana, līdzpārdzīvojums	Marts, aprīlis, maijs

	aklais ir pavadonis.	rotaļā.	
“Palīdzi savam kaimiņam” (Antiņa, Mežale, 2008, 26).	Dalībnieki sasēžas aplī, viens ir vadītājs, kurš atrodas vidū. Vadītājs norāda uz vienu no dalībniekiem, nosaucot viņa vārdu. Nosauktajam “jāklūst” bezpalīdzīgam. Abiem nosauktā kaimiņiem ir jāpaceļ viņa rokas augšā. To nedrīkst darīt pats nosauktais.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva, pieklājības vārdu lietošana, līdzpārdzīvojums rotaļā.	Piemērots visiem mēnešiem.
“Ģimenes”	Bērni savstarpēji sadala ģimenes locekļus un rotaļājās brīvi ar saviem noteikumiem.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, dalīšanās ar rotaļlietām, bērna iniciatīva, pieklājības vārdu lietošana, līdzpārdzīvojums rotaļā.	Piemērots visiem mēnešiem.
“Saki – kā es!” (Dzintere, Boša, 1997, 55).	Tiek izvirzīts rotaļas vadītājs un viņš izdomā vienu frāzi, ko pateikt (skaļi, klusu, čukstus, lēni ātri), rotaļas dalībniekiem tieši tā pat ir jāatkārto.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva.	Novembris, decembris, janvāris.
“Cilvēks pie cilvēka” (Dzintere, Boša, 1997, 56).	Bērni sadalās pāros. Vadošais pāris skaļi nosauc ķermeņa daļas, piemēram, “deguns pie deguna” un dalībnieki saskarās ar deguniem. Nākamais pāris nosauc, ko citu un dalībnieki saskarās ar nākamā pāra nosaukto ķermeņa daļu.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem.	Septembris, oktobris.
“Dubultnieks” (Dzintere, Boša, 1997, 58).	Bērni sadalās pāros un uz lielas papīra loksnes viens otru uzzīmē.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva, pieklājības vārdu lietošana.	Septembris, maijs.
“Atkārto” (Dzintere,	Tiek izvirzīts rotaļas vadītājs.	Iesaistīšanās	Piemērots

Boša, 1997, 60).	Rotaļas vadītājs, piemēram, sasit 5 reizes plaukstu, pārējiem tas ir jāatkārto.	kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva, pieklājības vārdu lietošana, līdzpārdzīvojums rotaļā.	visiem mēnešiem.
“Spoguļi” (Dzintere, Boša, 1997, 62).	Bērni sadalās pāros un nostājās viens otram pretī. Viens rāda kustības (lēni) un otrs atkārto. Pēc tam mainās lomām.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva, līdzpārdzīvojums rotaļā.	Piemērots visiem mēnešiem.
“Ēna” (Dzintere, Boša, 1997, 62).	Bērni sadalās pāros un viens ir ēna. Ēnai jādara tieši to pašu, ko dara vadošais bērns, piemēram iet un paņem rotaļlietu. Vēlāk mainās lomām.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, dalīšanās ar rotaļlietām, bērna iniciatīva, pieklājības vārdu lietošana, līdzpārdzīvojums rotaļā.	Piemērots visiem mēnešiem.
“Atceries nu” (Dzintere, Boša, 1997, 80).	Bērni sastājās rindā un viens ir vadītājs, kurš nostājās tālāk no rindas. Vadītājs nosauc vienu bērnu no rindas un bērns iznāk pretī rotaļas vadītājam. Pēc 5 sekundēm rotaļas vadītājs aizgriežas un stāsta, kāds izskatās bērns.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, bērna iniciatīva, līdzpārdzīvojums rotaļā.	Septembris, oktobris, novembris.
“Draugs palīgā!” (Treskina, 1977, 9).	Viens dalībnieks kļūst par ķērāju, kurš sāk ķert dalībniekus. Dalībnieks glābjoties no ķērāja sauc “Draugs palīgā!” Tuvākais no bērniem steidzas palīdzēt un sniedz rokas. Rotaļas dalībnieki, kuri sadevušies rokās un nostājušies ar sejām viens pret otru, ķērājs nedrīkst pieskarties.	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva, līdzpārdzīvojums rotaļā.	Piemērots visiem mēnešiem.
“Kurš pienāca!” (Treskina, 1977, 99).	Rotaļas dalībnieki sastājās aplī, viens ir vadītājs, kurš nostājās apla vidū un viņam tiek aizsietas	Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās,	Piemērots visiem mēnešiem.

	<p>acis. Viens no rotaļas dalībniekiem pieiet pie vadītāja un skaļi nosauc vadītāja vārdu, mainot savu balsi, pēc tam vadītājam ir jāuzmin, kurš tas bija.</p>	<p>draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva, līdzpārdzīvojums rotaļā.</p>	
<p>“Kurš pieskārās” (Treskina, 1977, 133).</p>	<p>Rotaļas dalībnieki nostājās aplī, visi vienā pozā, piemēram, rokas uz pleciem. Rotaļas vadītājs nostājās apla vidū un viņam ir aizsietas acis. 3 reizes apgriežas ap savu asi un viens no dalībniekiem viņam pieskaras un ātri atgriežas savā vietā un vadītājam jāuzmin, kurš tas bija.</p>	<p>Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, bērna iniciatīva, līdzpārdzīvojums rotaļā.</p>	<p>Aprīlis, maijs.</p>
<p>“Emociju sejas” (Antiņa, Mežale, 2008, 47).</p>	<p>Bērni sasēžās aplī un katrs izvelk emociju kartīti (priecīgs, dusmīgs, izbrīnīts, bēdīgs u.c.), šo emociju bērns parāda sejas izteiksmē un pārējiem ir jāatmin, kāds viņš ir.</p>	<p>Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, līdzpārdzīvojums rotaļā.</p>	<p>Septembris, oktobris, novembris.</p>
<p>“Labie vārdi” (Antiņa, Mežale, 2008, 153).</p>	<p>Bērni sasēžās aplī, tas kurš sāk rotaļu pasaka kaimiņam, kurš atrodas pa labi no viņa, kādu labu un patīkamu teikumu par viņu.</p>	<p>Iesaistīšanās kopīgajās rotaļās, draudzīgums pret rotaļu biedriem, dalīšanās ar rotaļlietām, bērna iniciatīva, pieklājības vārdu lietošana, līdzpārdzīvojums rotaļā.</p>	<p>Piemērots visiem mēnešiem.</p>